

**Memòria de gestió del
Parc Natural de Penyagolosa
2019**

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

1. Introducció:

1.1 Descripció general del Parc Natural de Penyagolosa

El Parc Natural de Penyagolosa, localitzat entre els termes municipals de Vistabella del Maestrat, Xodos i Villahermosa del Río, representa una fita geogràfica de primer orde i un referent cultural molt arrelat en la tradició valenciana. Amb les seues 1.094,45 ha, comprèn el Forest d'Utilitat Pública de Sant Joan de Penyagolosa i el seu pic més elevat (1814 m d'altitud) és considerat el sostre de la Comunitat Valenciana per excel·lència, només superat per l'Alt de les Barraques (Cerro Calderón).

En els últims contraforts del Sistema Ibèric i la Serralada Costero-catalana, el massís de Penyagolosa forma part d'un encreuament d'ambients geològics, biològics, culturals i socials. Aquesta terra de transició entre els pobles d'interior i els pobles pròxims a la costa impregna el caràcter dels seus pobladors, acostumats als rigors del clima.

Penyagolosa és el pic senyera per als valencians i també un referent per a l'excursionisme. Les seues cimes, llomes, turons, sendes i inclús penya-segats han format part de les vides de diverses generacions de muntanyencs.

Aquest espai natural compta amb diferents figures de protecció; va ser declarat Parc Natural l'abril de 2006, es va designar com a Zona d'Especial Protecció per a les Aus (ZEPA) el maig de 2000 i va ser proposat pel Govern Valencià com a Lloc d'Interés Comunitari (LIC) el juliol de 2001.

Es tracta d'un Parc amb una riquesa faunística i botànica excepcional, destacant les grans rapinyaires com l'àguila reial i la presència de gat salvatge, cabra salvatge i cabirol. És de destacar la presència del roure valencià, teix i interessants formacions de roure reboll.

L'Ordre de 16 de novembre de 1998, de la Conselleria de Medi Ambient, va declarar el Barranc de la Pegunta microreserva vegetal, per a afavorir la conservació d'una zona de menys de 20 ha, en la qual conviuen espècies botàniques rares, endèmiques o amenaçades com el lliri de neu (*Galanthus nivalis*), el lletsó de bosc (*Hieracium valentinum*), el grèvol (*Ilex aquifolium*) i el teix (*Taxus baccata*).

Hi ha multitud de vestigis dels pobles que van habitar i van passar per Penyagolosa; així en la contornada del Parc es localitzen assentaments ibers, restes de calçades romanes, etc.

Menció a part constituïx l'ermitori de Sant Joan de Penyagolosa. Va ser un antic convent de cenobites i està integrat per un conjunt arquitectònic d'estil neoclàssic del segle XVII, construït sobre unes ruïnes anteriors. Tots els anys se celebren esdeveniments amb centre en el santuari, el més conegut dels quals és l'antiga romeria dels "Pelegrins de les Useres". Altres pelegrinatges dels pobles que rodegen el massís són les de Vistabella del Maestrat, Culla, Xodos i Puertomingalvo.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

No menys important és el patrimoni construït vinculat al medi rural tradicional, centrat en els “masos” i edificacions relacionades (pallers, eres, corrals, etc.) el conjunt dels quals posseïx un gran valor històric i cultural. Construccions de pedra seca com a murs i casetes formen part del paisatge habitual d'aquest espai natural i dels seus voltants.

1.2. Normativa

Llei 11/1994, de 27 de desembre, de la Generalitat Valenciana, d'Espais Naturals Protegits de la Comunitat Valenciana.

Oferix, amb la figura de protecció denominada Parc Natural, una via jurídica idònia per a mantindre la protecció dels valors mediambientals de l'espai natural. Aquesta llei estableix en l'article 31 la necessitat d'elaborar un pla d'ordenació dels recursos naturals amb anterioritat a la declaració d'un Parc Natural.

Decret 49/2006, de 7 d'abril, del Consell de la Generalitat, pel qual s'aprova el Pla d'Ordenació dels Recursos Naturals del massís de Penyagolosa.

Aquest decret constitueix la norma d'ordenació del Parc Natural i estableix com a objectius els següents:

- L'ordenació, la conservació, la regeneració si és el cas, la millora i l'ús sostenible dels recursos naturals i culturals del massís de Penyagolosa.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

- L'execució d'una estratègia de desenvolupament sostenible econòmic i social per al massís de Penyagolosa, basada en la conservació i l'ús racional dels recursos naturals i tenint en compte que l'actual paisatge forestal de la zona és, en bona part, el resultat de la intensa gestió forestal desenvolupada durant segles.
- El foment de la col·laboració i el suport mutu entre els organismes de l'Administració Local de la zona i els distints agents socials i econòmics implicats en el Pla. Tot això conforme amb les competències i atribucions de les dites entitats locals i atenent als legítims drets i interessos dels titulars privats dels terrenys, els recursos i les activitats econòmiques.

Extensió: 26.497,7 ha.

Municipis: Vistabella del Maestrat, Xodos, Villahermosa del Río, Castillo de Villamalefa i Llucena.

Decret 50/2006 de 7 d'abril, del Consell de la Generalitat Valenciana de declaració del P.N. de Penyagolosa.

Aquest decret constituïx la norma fundacional del Parc Natural i estableix com a objectius els següents:

- L'objecte i la finalitat de la declaració del Parc Natural de Penyagolosa.
- L'àmbit territorial.
- El règim de protecció i gestió. L'elaboració i tramitació del Pla Rector d'Ús i Gestió del Parc Natural de Penyagolosa.
- La naturalesa i composició de la Junta Rectora del Parc Natural de Penyagolosa.
- Les funcions del director-conservador del Parc Natural.
- El finançament i el règim d'infraccions.

Extensió: 1.094,45 ha

Municipis: Vistabella del Maestrat, Xodos i Villahermosa del Río.

1.3. Figures de protecció

Parc Natural:

La Generalitat Valenciana, en exercici de les seues competències en matèria de medi ambient, segons l'article 31.10 de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana, va promulgar la Llei 11/1994, de 27 de desembre, de la Generalitat, d'Espais Naturals Protegits de la Comunitat Valenciana. Dita Llei estableix la figura del Parc Natural com especialment indicada per a la

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

protecció d'espais naturals valuosos de forma compatible amb l'ús sostenible dels recursos naturals en els sectors forestal, ramader, cinegètic, agrícola i de serveis, així com amb l'exercici d'una important funció social en l'estudi, l'ensenyament i el gaudi ordenat dels valors ambientals i culturals.

La figura de Parc Natural, és també especialment adequada per a la gestió d'aquells espais naturals que, com en el cas de Penyagolosa, es caracteritzen per uns valors ambientals i paisatgístics que s'han configurat històricament en estreta interacció amb l'activitat humana del medi rural.

Per l'elevat interès geològic, biològic, històric i paisatgístic d'aquest espai natural, el Consell de la Generalitat per mitjà del Decret 50/2006 de 7 d'abril, va declarar el P.N. de Penyagolosa.

Monument Natural:

El Monument Natural del Camí dels Pelegrins de les Useres discorre durant més d'un quilòmetre dins de la delimitació actual del Parc Natural de Penyagolosa i en aproximadament 13,2 quilòmetres dins de l'àmbit d'aplicació del Pla d'Ordenació dels Recursos Naturals del massís de Penyagolosa.

El Camí dels Pelegrins de les Useres és l'itinerari tradicional del pelegrinatge que li dóna nom i se celebra tots els anys l'últim divendres del mes d'abril en una ruta d'aproximadament 35 km que acaba en l'Ermitori de Sant Joan de Penyagolosa. Travessa els termes dels municipis de les Useres, Lluçena, Xodos i Vistabella del Maestrat. El Monument Natural està constituït per una àrea d'amortiment d'impactes que consisteix en una franja contínua de terreny de 50 metres

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

d'amplària a un i a l'altre costat del camí, mesurats a partir de l'eix central d'aquest en projecció horitzontal i perpendicular a dit eix.

El camí discorre entre terrenys de cultiu, llentiscars i coscollars, carrascars i pinedes de pi blanc (*Pinus halepensis*) en les seues parts més baixes, mentre que en les més altes predominen les pinedes de pinassa (*Pinus nigra*) i roig (*Pinus sylvestris*) esguitats per rouredes (*Quercus faginea*).

El Decret 40/2007, de 13 d'abril, del Consell, va declarar El Camí dels Pelegrins de les Useres com a Monument Natural.

Lloc d'Interès Comunitari:

Per mitjà de la Directiva 92/43/CEE denominada "Directiva d'Hàbitats", els estats membres es comprometen a preservar els hàbitats d'interès comunitari que, estant reconeguts com a Llocs d'Interès Comunitari (LIC), aquests formen part de la Xarxa Natura 2000. El massís de Penyagolosa va ser proposat com a LIC el 10 de juliol de 2000 amb una superfície de 31.921 ha albergant els municipis de Vistabella del Maestrat, Xodos, Lluçena, Castillo de Villamalefa, Villahermosa del Río, Cortes de Arenoso i Zucaina.

Zona d'Especial Protecció per a les Aus:

Les zones d'Especial Protecció per a les Aus (ZEPA) són espais que formen part de la Xarxa Natura 2000, designats pels estats membres segons la Directiva 92/43/CEE denominada "d'Hàbitats" i la Directiva d'Aus Silvestres 79/409/CEE. El massís de Penyagolosa és zona ZEPA des del 9 de maig de 2000 i es va ampliar en l'Acord de 5 de juny de 2009, del Consell, d'ampliació de la Xarxa de Zones d'Especial Protecció per als Ocells (ZEPA) de la Comunitat Valenciana. (DOCV nombre 6031, de 09.06.2009) i Acord de 27 de novembre de 2009, del Consell, de correcció d'errors en els annexos I i II de l'Acord de 5 de juny, del Consell, d'ampliació de la Xarxa de Zones d'Especial Protecció per als Ocells (ZEPA) de la Comunitat Valenciana. (DOCV nombre 6155 de 30.11.2009)

Engloba als municipis de Castillo de Villamalefa, Cortes de Arenoso, Lluçena, Villahermosa del Río, Vistabella del Maestrat, Xodos i Zucaina i comprèn una extensió de 53.227,19ha.

Microreserva de Flora:

L'Ordre de 16 de novembre de 1998, de la Conselleria de Medi Ambient, va declarar el Barranc de la Pegunta microreserva vegetal, per a afavorir la conservació d'una zona d'11,4 ha, en la qual conviuen espècies botàniques rares, endèmiques o amenaçades com el lliri de neu

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

(*Galanthus nivalis*), el lletsó de bosc (*Hieracium valentinum*), el grèvol (*Ilex Aquifolium*) i el teix (*Taxus baccata*).

Per l'Ordre de 19 de setembre de 2003 de la Conselleria de Territori i Habitatge, es va declarar la microreserva de la Picossa amb 4,05ha. al terme de Vistabella del Maestrat. En ella es poden trobar les espècies prioritàries: *Jasione mansanetiana*, i el teix (*Taxus baccata*).

1.4. Personal del Parc Natural de Penyagolosa

En l'exercici de l'any 2019 el Parc Natural disposava del següent personal adscrit:

Un Director-conservador responsable de la gestió tècnica de l'espai natural.

El director-conservador va ser nomenat amb efectes del 15 de juny de 2016. Les funcions del director-conservador són:

Adoptar les decisions relatives a la gestió del Parc Natural que no hagen sigut expressament reservades a altres òrgans, incloses totes aquelles que deriven del PORN del Massís de Penyagolosa i aquelles que s'establisquen en el Pla Rector d'Ús i Gestió que es formule per al Parc.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Ostentar la direcció tècnica i la coordinació del personal assignat al Parc Natural, com també de les instal·lacions i equipaments vinculades a la gestió d'aquest.

Elaborar les propostes de pressupostos i de programes de gestió, com també la proposta de memòria anual d'activitats.

Ostentar la representació ordinària del Parc Natural davant dels col·lectius ciutadans i les entitats públiques i privades rellevants, a l'efecte d'assegurar la participació pública en la gestió de l'espai, com també davant de les instàncies tècniques, científiques i de coordinació i cooperació administrativa que corresponguen.

Emetre els informes exigits per la legislació o els instruments d'ordenació del Parc. Així com els informes que els siguin requerits per la conselleria competent en matèria de medi ambient en aquells procediments promoguts per l'administració o particulars que afecten el Parc Natural.

Equip de divulgació i educació ambiental

Està constituït per dos educadors ambientals, que s'encarreguen de les tasques relacionades amb l'ús públic i la divulgació dels valors del Parc natural, així com l'educació ambiental.

Equip de conservació i manteniment:

Integrat per un capatàs i tres peons que s'encarreguen dels treballs de conservació de l'espai natural i el manteniment de les infraestructures.

Equip de conservació i manteniment del Monument Natural del Camí dels Pelegrins de les Useres:

Integrat per un capatàs i tres peons que s'encarreguen dels treballs de conservació de l'espai natural i el manteniment de les infraestructures.

1.5. Composició de la Junta Rectora

El conseller competent en matèria de medi ambient, en la seua condició de president nat de la Junta Rectora.

El president de la Junta Rectora, anomenat pel Consell de la Generalitat a proposta del conseller competent en matèria de medi ambient.

El director-conservador del Parc Natural, que actua com a secretari.

Un representant de cada una de les conselleries:

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Conselleria d'Habitatge, Obres Públiques i Vertebració del Territori;

Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport.

Conselleria d'Agricultura, Medi Ambient, Canvi Climàtic i Desenvolupament Sostenible;

Conselleria de Justícia, Administració Pública, Reformes Democràtiques i Llibertats Públiques;

Conselleria d'Economia Sostenible, Sectors Productius, Comerç i Treball;

Un representant de l'Agència Valenciana de Turisme.

Un representant de la Diputació Provincial de Castelló.

Un representant per cadascun dels Ajuntaments: Villahermosa del Río, Vistabella del Maestrat i Xodos.

Un representant del grup d'acció local Associació Palancia-Mijares, designat lliurement per aquesta entitat, pel termini que ella establisca.

Un representant del grup d'acció local Associació per al Desenrotllament Integral dels Ports-Maestrat (PORTMADER), designat lliurement per aquesta entitat, pel termini que ella establisca.

Un representant de la Fundació Penyagolosa, designat lliurement per aquesta entitat, pel termini que ella establisca.

Un representant de l'Associació de Veïns d'El Carbo, designat lliurement per aquesta entitat, pel termini que ella establisca.

Un representant de la Federació d'Associacions de Veïns de la Comunitat Valenciana, designat lliurement per aquesta entitat, pel termini que ella establisca.

Un representant de l'associació Amics del Penyagolosa, triat lliurement per aquesta entitat, pel termini que ella establisca.

Un representant de la Federació d'Esports de Muntanya i Escalada de la Comunitat Valenciana, triat lliurement per la dita entitat, pel termini que ella establisca.

Un representant de les associacions excursionistes que exerceixen activitats en la zona, amb caràcter rotatori biennal, triat lliurement per les dites entitats de comú acord entre elles.

Un representant de la Universitat Jaume I, designat per l'esmentada entitat acadèmica.

Dos representants de les associacions conservacionistes que exerceixen activitats en la zona, amb caràcter rotatori biennal, triat per les dites entitats de comú acord entre elles.

Un representant, amb caràcter rotatori biennal, de les societats de caçadors dels municipis del Parc Natural, triat per les dites societats de comú acord entre elles.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Dos representants dels propietaris privats de terrenys en el Parc Natural, amb caràcter rotatori biennal, triat pels mateixos de comú acord entre ells.

Un representant de l'Associació Valenciana d'Agricultors, triat per aquesta entitat.

Un representant de la Unió de Llauradors i Ramaders de la Comunitat Valenciana, designat per aquesta entitat.

Dos representants de les organitzacions sindicals més representatives en l'àmbit de la Comunitat Valenciana, elegits per aquestes entitats.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

2. Objectius:

Dins del marc normatiu i d'ordenació establert en el Pla d'Ordenació dels Recursos Naturals del massís de Penyagolosa, l'any 2018 el règim de protecció aplicat al Parc natural i les actuacions dutes a terme en ell han perseguit el compliment dels següents objectius generals:

- Protegir i conservar el patrimoni cultural associat als valors ambientals i paisatgístics, amb especial atenció als elements historicoartístics, arquitectònics i etnològics i, en general, a aquells trets, estructures o béns que resulten del poblament humà en els últims segles.
- Corregir i minimitzar els impactes que l'activitat humana ha pogut ocasionar sobre els recursos naturals, paisatgístics i culturals.
- Promoure mesures directes per a la conservació, regeneració, millora, difusió i valoració dels elements i conjunts d'interés natural i cultural.
- Fomentar i coordinar programes d'actuació en matèria d'ús públic i privat dels recursos naturals i culturals, incloent-hi l'estudi, l'aprofitament sostenible, la investigació, l'ensenyança i el gaudi ordenat d'aquests.
- Potenciar i regular l'ús públic del medi, el qual compta amb una notable tradició en el massís de Penyagolosa, sent objecte d'atenció especial la recreació ordenada en la naturalesa, el senderisme, l'escalada clàssica, l'escalada esportiva, les carreres de muntanya i el turisme rural en les seues diverses modalitats.
- Facilitar i fomentar la participació de municipis, propietaris, usuaris i col·lectius socioeconòmics en la gestió de l'espai protegit i en el disseny d'estratègies d'actuació específiques.
- Promoure la coordinació i la concurrència d'iniciatives entre l'administració autonòmica, les corporacions locals i la iniciativa privada en les matèries relatives a la gestió del Parc.
- Suport a la població i corporacions locals en la seua relació amb l'administració i en el seu funcionament en l'exercici d'activitats no pròpies amb la conservació, però si compatibles amb els projectes d'ordenació.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

3. Programa de conservació

Aquest programa té com a objectiu mantindre i/o recuperar l'estat de conservació de les espècies, els seus hàbitats i ecosistemes. Un programa en el qual s'impliquen tant l'equip de gestió, com les brigades de manteniment del parc, del Camí dels Pelegrins i de la Xarxa Natura 2000, assessorats pel Servei de Biodiversitat de la Conselleria de Medi Ambient i professors de les diferents universitats de la Comunitat Valenciana.

A més, responent al criteri de preservar no sols el patrimoni natural sinó també l'històric i el cultural, es fan diferents treballs per a la conservació d'altres elements patrimonials de l'àmbit del parc, com ara fonts, construccions de pedra seca, construccions tradicionals, etc.

3.1. Conservació de flora

3.1.1. Censos d'espècies del Catàleg Valencià d'Espècies de Flora Amençada (CVEFA)

Els tècnics del Servei de Biodiversitat i la brigada de la Xarxa Natura 2000 van col·laborar en el cens d'espècies del Catàleg Valencià d'Espècies de Flora Amençada (CVEFA), en concret en 2019 es van realitzar el de les espècies següents:

Espècie	Municipi	Total d'exemplars	Catalogació
Búgula (<i>Ajuga pyramidalis</i>)	Vistabella del Maestrat	690	VU
Api rèptil (<i>Apium repens</i>)	Vistabella del Maestrat	4,2	VU
<i>Dactylorhiza incarnata</i>	Vistabella del Maestrat	4	VU
Clavell de gitana (<i>Dianthus carthusianorum</i>)	Vistabella del Maestrat	12800	VU
Gerani de Cavanilles (<i>Erodium celtibericum</i>)	Vistabella del Maestrat	2	EPNC
Llengua de serp (<i>Ophioglossum vulgatum</i>)	Vistabella del Maestrat	30	EPNC
Agrassó (<i>Ribes uva-crispa</i>)	Vistabella del Maestrat	5	VU
Nabiu (<i>Vaccinium myrtillus</i>)	Vistabella del Maestrat	16	EPNC
<i>Carex digitata</i>	Vistabella del Maestrat	901	VU
Cua de cavall (<i>Equisetum moorei</i>)	Vistabella del Maestrat	1904	EPE
Falguera (<i>Athyrium filix-femina</i>)	Vistabella del Maestrat	983	VU
Falguera (<i>Polystichum aculeatum</i>)	Vistabella del Maestrat	389	VU

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Nota: les xifres exposades fan referència a nombre d'individus excepte en el cas de l'api rèptil (*Apium repens*) i la cua de cavall (*Equisetum moorei*) en què, per la difícil individualització, s'exposa la superfície ocupada en metres quadrats. Els censos d'un any no són directament comparables amb els de l'any anterior o el següent, atés que – llevat de les espècies catalogades com “en perill” (EPE)- no se censen anualment totes les localitats de cada municipi. Per a les espècies “vulnerables” (VU) o “protegides no catalogades” (EPNC), cada localitat se censa cada dos anys, per la qual cosa un any se censa una part de les localitats i, a l'any següent, l'altra part.

També es va dur a terme l'habitual cens del lliri de neu (*Galanthus nivalis*), amb un resultat de 7.857 plantes. Destaca la troballa d'un segon nucli xicotet (fins ara desconegut) al Barranc de la Pegunta. Es detalla més informació en l'apartat de Comunicació i divulgació. A aquestes plantes, situades dins del Parc Natural, se sumen sis individus comptabilitzats enguany al Barranc de l'Atzevar (Vistabella del Maestrat) dins de l'àmbit del PORN de Penyagolosa.

3.1.2. Tala i poda d'arbres

Amb la finalitat d'evitar conflictes amb la possible caiguda de pins afectats per causes naturals (vent, neu, etc.), a les microreserves s'han talat, podat, trossejat i apilat exemplars de *Pinus nigra* i *Pinus sylvestris*. En el cas del Mas del Surdo (Vistabella del Maestrat), la tala s'ha realitzat per a evitar que caigueren sobre la població natural de nabinera o mirtil (*Vaccinium myrtillus*).

Microreserva	Espècie	Motiu	Total
Bnc. de la Pegunta	<i>Pinus nigra</i>	Afectat per causes naturals	24 exemplars (14m alt x 35 cm diàmetre)
Bnc. de la Pegunta	<i>Pinus sylvestris</i>	Afectat per causes naturals	4 exemplars (8m alt x 20 cm diàmetre)
Mas del Surdo	<i>Pinus nigra</i>	Afectat per causes naturals	7 exemplars (12m alt x 30 cm diàmetre)
La Picossa	<i>Pinus nigra</i>	Afectat per causes naturals	14 exemplars (8m alt x 20 cm diàmetre)

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

3.1.3. Desbrossaments

En 2019 s'han fet tasques de desbrossament en alguns punts del parc i el seu entorn amb l'objectiu de disminuir la hiperdensitat de l'espècie esbrossada i afavorir el creixement d'altres espècies catalogades. Els desbrossaments s'han realitzat en els llocs següents:

Espècie	Lloc	Total superfície
Esbarzer (<i>Rubus ulmifolius</i>)	Microreserva de flora del Barranc de la Pegunta (Vistabella)	910 m ²
Argelaga (<i>Ulex parviflorus</i>)	Microreserva de flora de la Picossa (Vistabella)	70 m ²
Esbarzer (<i>Rubus ulmifolius</i>)	Mas del Surdo (Vistabella)	2400 m ²

3.1.4. Revisió de piquetes i cartells a les microreserves

La brigada contractada específicament per a aquest treball va fer una revisió de tota la senyalística de les dues microreserves de flora i va canviar les piquetes perimetrals i els cartells que estaven en mal estat. A la microreserva del Barranc de la Pegunta s'han col·locat 11 piquetes noves i un cartell, i a la de la Picossa, set piquetes noves i un cartell.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

3.1.5. Producció de planta en el viver

La brigada de la Xarxa Natura 2000, amb la col·laboració puntual de les brigades del parc i del Camí dels Pelegrins, ha fet treballs de manteniment continuat en el viver de Sant Joan consistents en reg, neteja d'eres, recollida de llavors i repicada de plàntules de búgula (*Ajuga pyramidalis*), genciana cruciada (*Gentiana cruciata*) i boneter (*Euonimus latifolius*), entre altres espècies de flora catalogada. A més, durant 2019 han posat en producció més de 2.500 exemplars de crespí (*Sedum album*), planta nutrícia de la larva de la papallona apollo (*Parnassius apollo*).

3.1.6. Situació i treballs de sanitat forestal en l'àmbit del PORN de Parc Natural de Penyagolosa

La presa de decisions de gestió en matèria de sanitat forestal es fonamenta en la informació recollida durant la campanya de prospecció fitosanitària de les forests de la Comunitat Valenciana que tots els anys, i des de 1996, es realitza a la primavera. En aquesta, els i les agents mediambientals realitzen una avaluació de cadascuna de les divisions mínimes d'avaluació o masses considerades. El processament i l'anàlisi d'aquesta informació contribueix de manera decisiva en la presa de les decisions de gestió dels insectes forestals potencialment nocius, amb l'objectiu que les seues poblacions es mantinguen per davall d'un llindar de danys determinat.

L'assignació dels recursos destinats a l'àmbit d'aplicació del PORN del Parc Natural de Penyagolosa la realitza el Servei d'Ordenació i Gestió Forestal en col·laboració amb el personal tècnic dels Serveis Territorials de la Conselleria d'Agricultura, Medi Ambient, Canvi Climàtic i Desenvolupament Rural de Castelló. En aquest procés, es rep el suport de l'assistència tècnica del Servei per a les Prospeccions de Quarantena i l'Estat Fitosanitari de les Forests de la Comunitat Valenciana de VAERSA, que ha disposat d'un tècnic i tres brigades per a la província.

Tot seguit s'exposa un resum de la informació recollida en la prospecció fitosanitària de 2019 en l'àmbit del PORN del PN de Penyagolosa, que inclou quatre masses dins del parc natural i 71 més situades fora d'aquest. Es presenten, a més, els treballs realitzats en matèria de sanitat forestal.

Els resultats de la Campanya de Prospecció 2019 mostren que la situació fitosanitària quant a la categoria de diagnòstic de **processionària del pi** ha millorat respecte a la campanya anterior, ja que no s'han avaluat superfícies amb defoliacions molt fortes (graus 4 o 5). Al maig, es va estudiar la corba de vol de la papallona mitjançant 20 paranys que van estar actius entre aquest mes i el de setembre en les masses de Sant Joan de Penyagolosa i la del Bovalar i el Savinar de Vistabella del Maestrat. També, entre juny i setembre, en les masses de Sant Joan i

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

de l'Alfarder (Vistabella del Maestrat), es van col·locar 81 paranys amb la feromona sexual sintètica de la femella (Pityolure) per a la captura de papallones mascle i així reduir el nombre de còpules i, per tant, la reproducció en la població. Finalment, a la tardor es van fer tractaments amb motxilla i amb canó nebulitzador al voltant de les pistes principals del terme municipal de Castillo de Villamalefa i al Camí dels Pelegrins, a Xodos.

La categoria **perforadors del pi** va oferir resultats favorables durant la campanya de prospecció fitosanitària atés que totes les masses van ser avaluades amb nivell de "presència" sense cap baixa en l'arbratge.

En la categoria **altres insectes**, la citació més assenyalada que s'ha detectat ha sigut *Lymantria dispar*, sense que els nivells d'infestació d'aquest defoliador dels *Quercus* foren preocupants. No obstant això, durant l'estudi de la corba de vol d'aquesta espècie el nombre de captures comptabilitzades per parany ha crescut en relació amb anys anteriors, per la qual cosa és previsible que es produïsquen defoliacions durant la primavera de 2020.

Quant a **malalties i fisiopaties**, cal destacar l'estesa presència del vesc (*Viscum album*), que es presenta en 61 de les 75 masses prospectades dins de l'àmbit d'aplicació del PORN. Per tant, aquesta planta hemiparàsita continua sent el principal problema fitosanitari de les masses arbrades del parc natural.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

3.2. Conservació de fauna

3.2.1. Evolució de la població d'ocells necròfags en l'àmbit del PORN de Penyagolosa. Cens 2019

Els ocells necròfags o carronyers són aquells que s'alimenten essencialment de cadàvers, els quals compleixen un important paper ecològic i sanitari (eliminen de manera ràpida i neta restes en descomposició i eviten la propagació de malalties), però són extremadament sensibles a les alteracions en la piràmide tròfica i particularment a la utilització de tòxics o verins en el medi natural.

De les espècies presents a Espanya, a la Comunitat Valenciana es reproduïxen habitualment el voltor comú (*Gyps fulvus*) i l'aufrany (*Neophron percnopterus*), i s'ha començat un projecte de reintroducció del trençalòs (*Gypaetus barbatus*) a la Tinença de Benifassà. El voltor comú està inclòs en la Directiva d'Aus i en la Llista d'Espècies en Règim de Protecció Especial, i no es considera amenaçada a Espanya. Per contra, l'aufrany sí que ho està, i és una espècie que està classificada com a "Vulnerable" en el Catàleg Valencià de Fauna Amenaçada (Decret 32/2004). La Resolució de 13 de desembre de 2004, de la Direcció General de Gestió del Medi Natural, va aprovar un programa d'actuacions per a la conservació d'ocells necròfags de la Comunitat Valenciana. Aquest programa conté les mesures per a garantir la conservació i recuperació de les espècies indicades, incloent-hi la protecció de colònies, seguiment de poblacions, funcionament de menjadors, investigació i establiment de contactes i mecanisme de participació amb col·lectius interessats o afectats per aquestes espècies.

Com a balanç de resultats d'aquest programa, es mostra a continuació l'evolució de les poblacions de voltor comú, l'única espècie que es reproduïx habitualment en l'àmbit del PORN de Penyagolosa. L'aufrany s'observa en aquest territori en migració encara que també hi ha parelles nidificant no gaire lluny dels seus límits. Quant al trençalòs, a la fi de 2019 s'ha constatat la visita a Penyagolosa de dos dels exemplars alliberats al Parc Natural de la Tinença de Benifassà.

Voltor comú

Des de fa pocs anys l'espècie torna a reproduir-se a les tres províncies valencianes. La població nidificant de voltor comú a la província de Castelló se censa des de 1990, i n'està encarregat el personal del Centre de Recuperació de Fauna del Forn del Vidre (la Pobla de Benifassà) del seguiment de camp i de la coordinació de la informació.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Els resultats en l'àmbit del PORN es reflecteixen en la gràfica següent que mostra l'evolució recent del nombre de parelles de l'espècie. Se certifica un augment sostingut que arriba a un màxim en 2014 (91 parelles), interromput per un descens en 2015, una recuperació posterior fins a aconseguir 87 parelles en 2018 i un nou descens en 2019 quan es comptabilitzen 79 parelles. Aquest descens de 2019 ha sigut generalitzat a la província de Castelló amb l'única excepció de la Tinença de Benifassà.

Població	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Montlleó-Penyagolosa	25	47	57	65	75	72	91	65	80	73	87	79

El seguiment de la reproducció d'aquesta espècie dóna un èxit reproductor (pollets/parella) relativament alt i prou semblant al llarg dels anys, i augmenta en 2019:

Població	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Montlleó-Penyagolosa	0,68	0,70	0,66	0,64	0,76	0,68	0,52	0,78	0,84	0,77	0,61	0,68

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

3.2.2. Seguiment del cranc de riu ibèric (*Austropotamobius pallipes*)

En 2019, la brigada de la Xarxa Natura 2000 va realitzar al Parc Natural de Penyagolosa i al voltant el seguiment del cranc de riu de potes blanques a les localitats següents (dues més que en 2018) amb els resultats següents:

Lloc	Detecció
Pont Romà (Vistabella)	3 adults, 2 juvenils, 3 alevins
Molí de l'Astor (Vistabella)	10 adults, 14 juvenils, 20 alevins
Font dels Molins (Vistabella)	12 adults, 10 juvenils, 5 alevins, 3 morts
Barranc de la Pegunta (Vistabella)	3 alevins
Barranc de Montsó (Vistabella)	10 adults, 7 juvenils, 7 alevins, 4 morts
Font del Til·ler (Vistabella)	1 juvenil, 2 morts

S'observa que es manté la presència i reproducció en les diferents poblacions, incloent-hi la del Barranc de la Pegunta on no es van observar exemplars en 2018. En 2019 no es van realitzar soltes de cranc en l'àmbit del PORN del Penyagolosa.

3.2.3. Col·locació i revisió de caixes refugi per a rates penades

A la Comunitat Valenciana estan citades tres espècies de rates penades típicament forestals: la rata penada de bosc (*Barbastella barbastellus*), el nòctul menut (*Nyctalus leisleri*) i la rata penada orelluda septentrional (*Plecotus auritus*). Les dades disponibles (obtingudes quasi íntegrament a partir del control de caixes refugi instal·lades en el Lloc d'Interés Comunitari (LIC) són molt limitades i restringides a uns pocs punts de l'interior de Castelló. Les observacions de rates penades forestals en caixes refugi són d'interés, ja que es tracta d'espècies molt poc conegudes en el nostre territori, a més, la rata penada de bosc és una espècie inclosa en l'annex II de la Directiva 92/43/CEE, del Consell, de 21 de maig de 1992, relativa a la conservació dels hàbitats naturals i de la fauna i flora silvestres, per la qual cosa es requereix informació sobre el seguiment de les poblacions i les mesures de conservació aplicades. És important remarcar que les rates penades són components essencials en els ecosistemes forestals i la seua abundància és un indicador de la riquesa faunística d'aquest.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

El Parc Natural de Penyagolosa és un dels enclavaments en els quals es col·loquen caixes refugi i se'n fa seguiment de des de fa anys. En 2019, els tècnics de l'Equip de Seguiment de Fauna (ESF) van dur a terme set visites al llarg de les quatre estacions. Com en anteriors ocasions, atès que es tracta de caixes planes de fusta amb obertura inferior, el contingut es va visualitzar des del sòl amb ajuda d'un espill reflector o una llanterna, i prenent fotografies de l'interior de les caixes que alberguen exemplars per a la seua correcta identificació.

Les espècies trobades en 2019 van correspondre a: nòctuls menuts (*Nyctalus leisleri*), rates penades orelludes septentrionals (*Plecotus auritus*) i exemplars pertanyents al gènere *Pipistrellus*. El nombre de caixes ocupades per rates penades –sense diferenciar espècies– sobre el total de caixes disponibles per a cadascuna de les visites realitzades s'exposa en la taula següent:

PN Penyagolosa	Teixera 1	Teixera 2	Teixera 3	Lloma Belart
Hivern (15/2/19)	0/10	4/10	0/12	2/20
Primavera (22/03/19)	1/10	4/10	0/12	3/20
Primavera (19/04/19)	1/10	3/10	3/16	8/20
Primavera (26/04/19)	-	-	-	4/20
Estiu (19/06/19)	2/10	5/10	2/14	-
Tardor (27/09/19)	3/10	4/10	1/14	8/20
Tardor (10/10/19)	3/10	4/10	2/14	8/20

Les dades de presència obtingudes per a les dues espècies de rates penades típicament forestals: nòctul menut i rata penada orelluda septentrional es detallen en les taules següents. En aquestes podem observar el nombre de caixes trobades ocupades en cada visita i la quantitat d'exemplars en l'interior.

Nòctul menut	Nre. d'exemplars / caixa ocupada			
Hivern (15/2/19)	1	-	-	-
Primavera (22/03/19)	1	1	1	-

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Primavera (19/04/19)	1	1	1	1
Primavera (26/04/19)	1	-	-	-
Estiu (19/06/19)	1	1	1	-
Tardor (27/09/19)	1	1	1	1
Tardor (10/10/19)	1	1	1	-

Rata penada orelluda septentrional	Nre. exemplars / caixa ocupada							
Hivern (15/2/19)	-	-	-	-	-	-	-	-
Primavera (22/03/19)	-	-	-	-	-	-	-	-
Primavera (19/04/19)	1	2	2	5	3	1	1	2
Primavera (26/04/19)	1	-	-	-	-	-	-	-
Estiu (19/06/19)	6	1	-	-	-	-	-	-
Tardor (27/09/19)	20	1	20	-	-	-	-	-
Tardor (10/10/19)	>5	1	5	-	-	-	-	-

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

A més, en 2019 l'equi de seguiment de fauna en col·laboració amb la brigada de la Xarxa Natura 2000 va col·locar 10 nous refugis dirigits a exemplars de rates penades de bosc a la Lloma de Velart (Vistabella del Maestrat).

Revisió de refugis per a la rata penada de bosc:

Atesa l'existència de cites d'aquesta espècie al voltant de Penyagolosa, el juliol de 2017 es van col·locar 33 refugis de teula de fang cuit en quatre punts diferents del LIC Penyagolosa, perquè la rata penada de bosc (*Barbastella barbastellus*) les ocupe, basant-se en experiències prèvies amb resultats positius. Durant les revisions dutes a terme en 2019 no s'ha registrat cap exemplar d'aquesta espècie, si bé s'ha pogut observar que han sigut ocupades (mesos de febrer i octubre) per rates penades del gènere *Pipistrellus*, tal com es resumeix en la taula següent:

LIC Penyagolosa	Punt 1: Mas Roig	Punt 2: la Portera del Llop	Punt 3: Mas de Mor
Hivern (15/2/19)	1/10	0/10	0/10
Tardor (10/10/19)	2/10	2/10	

Marcatge d'exemplars:

En 2019, aprofitant les revisions de les caixes refugi, es van dedicar quatre jornades a la captura i anellament/control dels exemplars de rata penada orelluda septentrional i de nòctul menut detectats. D'aquesta manera, aquesta temporada es van anellar 25 individus diferents: 24 rates penades orelludes septentrionals i un nòctul menut, i es van realitzar 13 controls. Aquests marcatges permeten conèixer dades de fidelitat al territori i refugis, proporcionen informació de longevitat i poden ajudar a realitzar estimacions poblacionals. A més, en el cas del nòctul menut, són també d'interès per tractar-se d'una espècie migratòria de llarg recorregut.

Respecte als nòctuls menuts, entre 2018 i 2019 s'han realitzat 10 anellaments (8 mascles i 1 femella), i hi ha hagut 14 recuperacions (13 M / 1 F). Tots els moviments observats han tingut lloc dins de cada d'una de les dues zones de treball (Barranc de la Teixera i la Lloma de Velart), i no s'han observat desplaçaments de les caixes d'una zona a una altra. El novembre de 2018 es va localitzar una caixa refugi que albergava una femella i un mascle de nòctul menut, i es van confirmar així els aparellaments d'aquesta espècie en la zona, però aquesta temporada únicament es van trobar mascles aïllats.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Respecte a les rates penades orelludes septentrionals, en aquests dos anys s'han realitzat 32 anellaments (8 M / 24 F) i hi ha hagut 7 recuperacions (2 M / 5 F). Com en el cas anterior, tots els moviments observats han tingut lloc dins de cada d'una de les dues zones de treball (Barranc de la Teixera i la Lloma de Velart). Entre els registres de 2019, destaca l'observació el mes de juny d'una colònia de maternitat composta per 4 femelles i dos mascles (tots adults) en una mateixa caixa, i la detecció de dos harems en sengles caixes el mes de setembre, compostos per 20 individus cadascun (amb una proporció de 1 M per 2 F, en un cas, i 1 M per 10 F, en el segon).

Experiència de mostreig d'espècies amb gravadora d'ultrasons:

De manera paral·lela a les revisions de caixes, en 2019 es va emprar per primera vegada una gravadora d'ultrasons col·locada en diferents àrees forestals per a obtenir registres de les espècies presents en cada zona. En cada punt de mostreig, la gravadora es va ancorar a un arbre o similar, a mitjana altura, i va estar activa durant una setmana, des de la posta del sol fins a l'alba. Al PN de Penyagolosa es va col·locar la gravadora en la setmana del 30 d'abril al 7 de maig a la zona de la Teixera i es van detectar les següents espècies:

Espècies identificades amb seguretat: *Barbastella barbastellus*, *Plecotus auritus*, *Plecotus austriacus*, *Myotis daubentonii*, *Myotis escalerae*, *Tadarida teniotis*, *Rhinolophus ferrumequinum*, *Rhinolophus hipposideros*, *Pipistrellus pipistrellus*, *Pipistrellus kuhlii* i *Hypsugo savii*.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

3.2.4. Inventari de les espècies de papallones (lepidòpters) i libèl·lules (odonats):

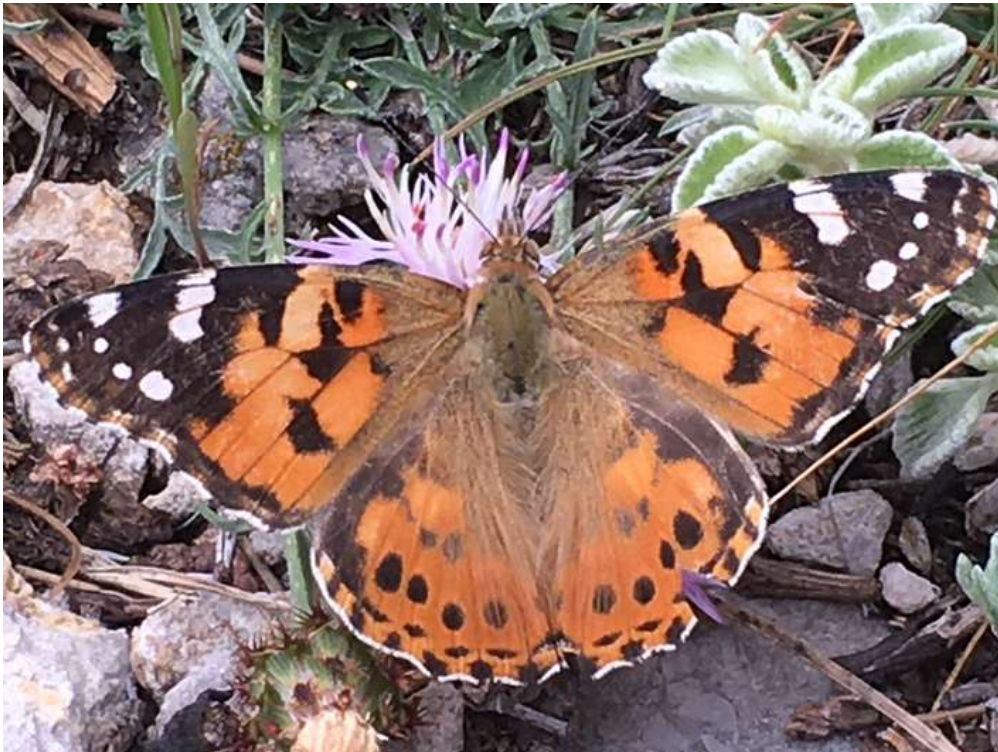
Dins dels treballs d'inventari i actualització de la informació sobre el patrimoni biològic del parc, l'any passat es va iniciar un estudi sobre aquests dos grups d'insectes de gran interès ecològic i per a la conservació. Penyagolosa i el seu entorn representa un vertader refugi per a aquests insectes i presenta moltes espècies estranyes o absents a la resta de la Comunitat Valenciana. Per la seua vistositat i colorit representen, a més, un important recurs en les tasques d'educació ambiental i d'atracció de visitants i, per aquest motiu, es va fer un fullet explicatiu sobre aquestes cridaneres espècies (vegeu l'apartat de Comunicació i divulgació).

En 2019 hem continuat fent l'inventari de les papallones diürnes que es veuen a la primavera i l'estiu en l'entorn immediat de Sant Joan (arborètum, proximitat de l'Ermitori i el centre d'interpretació, incloent-hi els prats, matolls i pinedes que els envolten), i hem augmentat el nombre d'espècies identificades a 75, un nombre realment alt per a una superfície tan reduïda, que suposa el 47'2% de totes les existents a la Comunitat Valenciana. Els herbassars de l'Arborètum són rics en flors i concentren la major part d'aquestes espècies de papallones raó per la qual es va decidir no segar-los fins al final de l'estiu.

Espècies de papallones diürnes identificades fins 2019 al Arboretum i el seu entorn					
1	<i>Iphiclides festhamelii</i>	26	<i>Brintesia circe</i>	51	<i>Aricia artaxerxes</i>
2	<i>Papilio machaon</i>	27	<i>Argynnis pandora</i>	52	<i>Cyaniris semiargus</i>
3	<i>Colias alfacarensis</i>	28	<i>Argynnis adippe</i>	53	<i>Celastrina argiolus</i>
4	<i>Colias croceus</i>	29	<i>Argynnis aglaja</i>	54	<i>Lampides boeticus</i>
5	<i>Gonepteryx rhamni</i>	30	<i>Issoria lathonia</i>	55	<i>Leptotes pirithous</i>
6	<i>Gonepteryx cleopatra</i>	31	<i>Limenitis reducta</i>	56	<i>Cupido minimus</i>
7	<i>Leptidea sinapis / reali</i>	32	<i>Euphydryas aurinia</i>	57	<i>Cupido osiris</i>
8	<i>Pieris brassicae</i>	33	<i>Melitaea athalia</i>	58	<i>Glaucopsyche alexis</i>
9	<i>Pieris rapae</i>	34	<i>Melitaea didyma</i>	59	<i>Glaucopsyche melanops</i>
10	<i>Pontia daplidice</i>	35	<i>Melitaea cinxia</i>	60	<i>Pseudophilotes panoptes</i>
11	<i>Anthocharis cardamines</i>	36	<i>Melitaea phoebe</i>	61	<i>Thymelicus sylvestris</i>
12	<i>Anthocharis euphenoides</i>	37	<i>Melitaea trivia</i>	62	<i>Hesperia coma</i>

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

13	<i>Melanargia lachesis</i>	38	<i>Polygonia c-album</i>	63	<i>Ochlodes sylvanus</i>
14	<i>Melanargia occitanica</i>	39	<i>Vanessa atalanta</i>	64	<i>Gegenes sp</i>
15	<i>Pararge aegeria</i>	40	<i>Vanessa cardui</i>	65	<i>Carcharodus alceae</i>
16	<i>Lasiommata megera</i>	41	<i>Satyrium spini</i>	66	<i>Carcharodus sp</i>
17	<i>Lasiommata maera</i>	42	<i>Polyommatus bellargus</i>	67	<i>Erynnis tages</i>
18	<i>Coenonympha glycerion</i>	43	<i>Polyommatus albicans</i>	68	<i>Muschampia proto</i>
19	<i>Coenonympha arcania</i>	44	<i>Polyommatus amandus</i>	69	<i>Pyrgus malvoides</i>
20	<i>Maniola jurtina</i>	45	<i>Polyommatus icarus</i>	70	<i>Pyrgus carthami</i>
21	<i>Hyponephele lupinus/lycaon</i>	46	<i>Polyommatus escheri</i>	71	<i>Pyrgus serratulae</i>
22	<i>Hipparchia alcyone</i>	47	<i>Polyommatus dorylas</i>	72	<i>Pyrgus armoricanus /alveus</i>
23	<i>Hipparchia fagi</i>	48	<i>Polyommatus damon</i>	73	<i>Pyrgus onopordi</i>
24	<i>Hipparchia semele</i>	49	<i>Polyommatus fabressei</i>	74	<i>Pyrgus cirsii</i>
25	<i>Limenitis reducta</i>	50	<i>Aricia cramera</i>	75	<i>Spialia sertorius</i>

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Quant a les libèl·lules, només en les basses de l'arborètum s'han identificat fins a 16 espècies (una quarta part de totes les de la Comunitat Valenciana), la qual cosa mostra el valor per a la biodiversitat d'aquests microhàbitats.

Espècies de libèl·lules observades en 2019 a les basses de l'arborètum			
1	<i>Lestes virens</i>	9	<i>Aeshna cyanea</i>
2	<i>Chalcolestes viridis</i>	10	<i>Anax imperator</i>
3	<i>Pyrrhosoma nymphula</i>	11	<i>Cordulegaster boltonii</i>
4	<i>Sympecma fusca</i>	12	<i>Libellula depressa</i>
5	<i>Coenagrion puella</i>	13	<i>Orthetrum coerulescens</i>
6	<i>Ceriagrion tenellum</i>	14	<i>Sympetrum fonscolombii</i>
7	<i>Enallagma cyathigerum</i>	15	<i>Sympetrum striolatum</i>
8	<i>Ischnura graellsii</i>	16	<i>Crothemys erythraea</i>

3.2.5. Projecte de reintroducció de la papallona apol·lo al Parc Natural de Penyagolosa

La papallona apol·lo (*Parnassius apollo*) és una espècie catalogada com a "vulnerable" en el Catàleg Valencià d'Espècies de Fauna Amenaçada (Decret 32/2004, de 27 de febrer, del Consell de la Generalitat, i en l'Ordre 6/2013, de 25 de març, de la Conselleria d'Infraestructures, Territori i Medi Ambient). Per a aquestes espècies poden establir-se plans de conservació que incloguen l'establiment d'àrees de recuperació, programes de reintroducció, intervencions en les seues poblacions i en l'hàbitat conduents a la millora de les condicions de supervivència de l'espècie al nostre territori.

A la zona mediterrània, la papallona apol·lo presenta poblacions aïllades en altitud, tendents a la reducció d'hàbitat. Algunes de les amenaces sobre aquestes poblacions inclouen el canvi climàtic, els pesticides o l'abandó d'usos tradicionals com ara el pasturatge. A la Comunitat Valenciana, l'espècie ocupa diferents enclavaments al Maestrat castellanenc, serra de Javalambre i els seus contraforts a les comarques dels Serrans i l'Alt Palància. Una de les poblacions més emblemàtiques a la província de Castelló va ser la de Penyagolosa. Aquesta població va ser objecte d'estudi en 2001-2002, i va començar un declivi posteriorment. En 2006 es va detectar l'últim exemplar en vol del qual es té constància i en 2010 la població es va declarar formalment extinta. Des d'aquesta data no s'havia tornat a detectar l'espècie a Penyagolosa.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

A fi de recuperar aquesta emblemàtica espècie, en 2018, el parc natural, juntament amb tècnics de la Conselleria d'Agricultura, Medi Ambient, Canvi Climàtic i Desenvolupament Rural i en col·laboració amb l'Institut Cavanilles de Biodiversitat i Biologia Evolutiva de la Universitat de València (ICBiBE), va iniciar un projecte de reintroducció en les zones que encara mantenen hàbitats adequats.

Entre gener i abril de 2019, les larves -procedents dels ous posts pels exemplars capturats l'any anterior- van ser alimentades directament amb plantes nutrícies, les denominades crespínells (*Sedum album* i *Sedum sediforme*) fins a aconseguir la longitud de 2-3 cm, moment en el qual van ser alliberades a l'abril i maig en un paratge de la Forest d'Utilitat Pública de Sant Joan de Penyagolosa (Vistabella del Maestrat) on prèviament s'havia millorat l'hàbitat amb desbrossaments i plantacions. Al juny i juliol es van realitzar mostrejos que van permetre comprovar l'èxit de la seua metamorfosi en adults i realitzar comptatges de les papallones que van volar. Això ha comportat la verificació de l'èxit de la primera campanya de cria i alliberament d'exemplars, i suposa la tornada d'aquesta espècie al parc natural una dècada després de ser declarada extinta.

Com que cal continuar incorporant exemplars per a fundar una població estable, el mes de juny se'n van capturar 29 femelles més d'aquesta papallona als parcs eòlics de Vilafranca, amb l'autorització per al maneig de la Direcció General del Medi Natural i d'Avaluació Ambiental i la col·laboració de l'empresa Renomar, i l'ICBiBE. Aquestes papallones van ser mantingudes en captivitat i van pondre en aqueix període 3.153 ous, una quantitat quasi cinc vegades major que l'obtinguda l'any passat. Aquests han sigut guardats en condicions adequades a l'espera que en 2020 isquen les larves que seran alliberades a les parcel·les seleccionades.

Finalment, les brigades de la Xarxa Natura 2000, la del Camí dels Pelegrins i la del parc natural van condicionar una segona parcel·la en el mateix paratge de la Forest d'Utilitat Pública de Sant Joan de Penyagolosa que va incloure l'eliminació d'alguna cobertura herbàcia, dispersió de llavors de plantes nectaríferes i l'eliminació d'uns pocs pins per a recuperar passadissos de comunicació de l'hàbitat.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

3.3. Conservació d'hàbitats

3.3.1 Erradicació d'espècies al·lòctones invasores

Seguint les directrius del Decret 213/2009, de 20 de novembre, del Consell, pel qual s'aproven mesures per al control d'espècies exòtiques invasores a la Comunitat Valenciana, la brigada de manteniment del Parc Natural de Penyagolosa i la brigada de la Xarxa Natura 2000 de la Conselleria desenvolupen de manera periòdica actuacions d'eliminació de plantes al·lòctones invasores en diferents zones del parc natural.

Els objectius estan enfocats a previndre la introducció i proliferació de les espècies al·lòctones invasores, amb l'eliminació d'aquestes, repoblament de les zones tractades amb la vegetació autòctona i restauració dels hàbitats afectats.

En 2019, les brigades de la Xarxa Natura 2000, la del Parc Natural i la del Camí dels Pelegrins van fer les tasques d'erradicació de les espècies exòtiques invasores següents:

Espècie	Lloc	Quantitat erradicada
Robínia (<i>Robinia pseudacacia</i>)	El Planàs	8 exemplars
Xiprer blau (<i>Cupressus arizonica</i>)	Barranc Teixera	33 exemplars

Tant la Brigada de Biodiversitat com el personal del Parc Natural de Penyagolosa controlen periòdicament les zones del parc on ja s'ha actuat i si hi ha poblacions emergents, per a detectar nous exemplars o espècies invasores, i ho comuniquen al Servei de Vida Silvestre de la Conselleria.

3.3.2 Restauració de la tova calcària del Carbo

En 2017 es van iniciar els treballs de restauració de la tova calcària del riu Carbo, que alberga una bona representació de l'hàbitat prioritari de la Unió Europea 7220 'Brolladors petrificants amb formació de tova (*Cratoneurion*)', consistents en la neteja de la séquia que proveeix l'antiga bassa del molí amb l'objectiu d'aconseguir que l'aigua desborde per la conducció d'aigua i, d'aquesta manera, recuperar la superfície de la tova que en aquells dies estava seca.

Durant 2018 es va replantejar el treball i es va prolongar l'antiga séquia que hi havia fins al sobreexidor natural de la bassa i es van restaurar 2,5 m de murs de pedra seca, es van formigonar 9,5 m de la séquia i es van deixar eixides d'aigua per a permetre la reactivació de la

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

tova. Així mateix, es va col·locar un tancat al voltant de l'antic pou de la bassa per a evitar accidents i es va instal·lar un cartell de prohibició de descens de barrancs en la cascada del Carbo, per a evitar afeccions a aquest hàbitat prioritari de la Unió Europea.

Durant 2019, s'han fet treballs de manteniment de la séquia i dels drenatges. Es van desbrossar 250 m² d'esbarzer (*Rubus ulmifolius*). També es van fer proves per a col·locar els sensors d'humitat i es van preparar els llocs on aniran col·locats (vegeu l'apartat 3.4.2, dins d'Adquisició i millora del coneixement).

A més, els tècnics de flora van realitzar un primer inventari de les espècies vegetals existents en la tova com a base per a l'estudi de l'evolució d'aquest hàbitat prioritari.

3.3.3. Adequació i manteniment d'hàbitats aquàtics

El treball de neteja de les fonts l'han realitzat històricament els habitants de la zona de manera regular. Actualment, a causa del despoblament de les zones rurals, s'han anat abandonant aquests treballs. És a causa d'aquesta falta de manteniment que moltes fonts estan en continu deteriorament, amb el consegüent risc de desaparició de l'hàbitat que creen al seu voltant i dels punts d'aigua per a la fauna.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Des de la declaració del parc, es va prendre la determinació de recuperar i protegir aquests recursos. La brigada de manteniment del Parc Natural de Penyagolosa i també la Brigada de la Xarxa Natura són les que s'ocupen de fer aquesta tasca que tradicionalment feien els habitants de la zona, els quals contribuïen no sols a garantir el manteniment de la qualitat de les aigües i del seu cabal per a ús de les persones, sinó també a conservar els hàbitats de la fauna salvatge, ja que afavorien la protecció del patrimoni rural, cultural i etnològic del nostre entorn.

Durant 2019 les actuacions dutes a terme han sigut:

Lloc	Treball realitzat
Bassa de la Font dels Molins	Desbrossament d'esbarzers <i>Rubus ulmifolius</i> : 250 m ² i reparació dels clevills.
Bassa del Mas de Rosca	Neteja de la canalització de l'aigua i manteniment del mur de pedra seca
Bassa els Planillars	Neteja de la canalització de l'aigua i manteniment del mur de pedra seca
Bassa la Corralissa	Neteja de la canalització de l'aigua i manteniment del mur de pedra seca
Bassa Mas de l'Alberta	Neteja de la canalització de l'aigua i manteniment del mur de pedra seca
Basses de la Cambreta I i II	Neteja de la canalització de l'aigua i manteniment del mur de pedra seca
Bassa Mas del Boiro	Podes de branques, desbrossaments de 80 m ² de jonc (<i>Scirpus holoschoneus</i>)
Bassa Canaleta de Dalt	Neteja de la canalització de l'aigua i manteniment del mur de pedra seca
Bassa Canaleta de Baix	Neteja de la canalització de l'aigua i manteniment del mur de pedra seca
Font del Possos	Neteja de la canalització de l'aigua i reparació del bassi
Font de L'Arxivello	Construcció d'un nou bassi de fusta
Corral de ramat de la Lloma	Reparació del bassi i col·locació de boia per a assegurar ompliment

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Bernat	automàtic
Font Trobada	Desbrossament i poda, excavació per a neteja del naixement
Abeurador del peiró de Sant Joan	Reparació de l'abeurador

3.3.4. Plantacions

En 2019 la brigada del parc amb la col·laboració de la de la Xarxa Natura 2000 van realitzar una plantació de 170 exemplars de roure reboll (*Quercus pyrenaica*) en el paratge del Pinar del Obispo. Igualment es van plantar en l'àrea del Planàs un total de 182 exemplars de ginebre comú (*Juniperus oxycedrus*), pomera silvestre (*Malus sylvestris*), auró (*Acer granatense*) i roures rebolls. Part de la plantació es va fer en una activitat d'educació ambiental (veure apartat 5.1 Activitats de promoció i divulgació). Així mateix, es va revisar i va condicionar la plantació de bígula (*Ajuja pyramidalis*).

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

3.4. Adquisició i millora del coneiximent

3.4.1 Estació pluviomètrica PHNIA 015 de Sant Joan de Penyagolosa.

L'estació pluviomètrica tipus Hellmann la va instal·lar Nacho báñez el juny del 2015. Des d'aquell moment, es van recollint manualment les lectures pluviomètriques diàries i registrant-les en unes taules.

L'any 2019 va ser, pel que fa a la pluviometria, un any moderadament sec. La precipitació anual va ser una mica inferior a la mitjana amb 590 l/m². Les precipitacions van ser escasses i es van concentrar en mesos com a abril, en el qual van ploure 143,1 l/m², dels que 101,5 l/m² van caure el dia 18. El següent mes amb major precipitació registrada va ser desembre (125,2 l/m²) gràcies a la neu caiguda els dies 3 i 4 (92,5 l/m²)

D'altra banda, cal destacar que els mesos més secs de l'any van correspondre a febrer (0,3 l/m²), juny (2,2 l/m²) i gener (2,1 l/m²)

Respecte a les temperatures, destaca la mínima absoluta amb -11,1 °C el dia 11 de gener i la màxima absoluta amb 34,1 °C el 29 de juny. Així, el dia amb ratxes de vent més fortes registrat va ser el 20 de desembre amb ratxes pròximes als 100 Km/h

Mes	Pluviometria 2019
Gener	3,1 l/m ²
Febrer	0,3 l/m ²
Març	37,3 l/m ²
Abril	143,1 l/m ²
Maig	57 l/m ²
Juny	2,2 l/m ²
Juliol	36,5 l/m ²
Agost	38,3 l/m ²
Setembre	91,8 l/m ²
Octubre	45,3 l/m ²
Novembre	10,1 l/m ²
Desembre	125,2 l/m ²
TOTAL	590,2 l/m²

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

3.4.2. Presa de dades ambientals mitjançant tecnologia IoT al Parc Natural de Penyagolosa

Des de 2018 duem a terme en el Parc Natural de Penyagolosa i els seus voltants diferents projectes de conservació d'espècies com ara el projecte de reintroducció de la papallona apollo i la restauració de les toves calcàries de la cascada del Carbo. Des de 2019, s'ha incorporat a aquests projectes la presa de dades ambientals per tindre un major coneixement de les possibles variables (humitat i temperatura de l'aire, humitat del sòl, insolació, intensitat i direcció del vent, nivell d'aigua...). I això ho fem amb la tecnologia de l'anomenat *Internet of things* (Internet de les coses), mitjançant sistemes amb microcontrolador que incorporen els sensors convenients i la transmissió de dades amb tecnologies de comunicació adequades en cada cas (2G/GPRS, LoRa...). Les dades així obtingudes són enviades a una plataforma en el núvol per al seu emmagatzematge i gestió. Actualment, s'està instal·lant una xarxa LoRaWAN amb una passarel·la (*gateway*) a la localitat de Vistabella del Maestrat, i són els *end devices* d'aquesta xarxa els nodes sensors dissenyats en aquests projectes. Ja estan funcionant des de fa mesos altres dispositius similars però amb tecnologia de comunicacions 2G/GPRS.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Es tracta, per tant, d'un curiós contrast perquè conjumina tecnologia punta i conservació de la natura en llocs remots de la zona PORN. El gran avantatge d'aquests sistemes és que transmeten informació contínua des de llocs remots sense necessitat que una persona haja de desplaçar-se a realitzar els mesuraments o comprovar si a les toves del Carbo arriba l'aigua necessària per al seu manteniment, per exemple. A més, els aparells emprats són menuts i s'integren en el paisatge sense quasi impacte visual, són de baix cost, de baix consum energètic (aprofiten, a més, la llum solar) i de manteniment reduït.

Així, mitjançant un contracte menor de la Generalitat Valenciana a l'investigador Germán Fabregat, Grup HPCA, de la Universitat Jaume I, es va dissenyar i crear la plataforma virtual i també es van dissenyar, construir, col·locar i assajar diversos dispositius al Pic de Penyagolosa, a la parcel·la de reintroducció de la papallona apol·lo, a la Forest Pública de Sant Joan i a la cascada del Carbo. Encara que aquest projecte de monitoratge de variables ambientals està en fase inicial i cal millorar alguns sistemes, els primers assajos han sigut satisfactoris. Els sensors estan funcionant i la transmissió de dades és efectiva. Ja s'han obtingut informacions de gran interès, com ara les oscil·lacions de temperatura al Pic o els mesuraments d'humitat i temperatura a la parcel·la d'introducció de la papallona apol·lo.

3.4.3. Boscos madurs:

En els últims anys els boscos "vells" o "madurs" són objecte de gran interès pel seu valor paisatgístic, la seua importància per a la conservació de la biodiversitat i la seua raresa en la naturalesa ibèrica i europea on la mil·lenària presència humana ha transformat i explotat contínuament el medi forestal.

Els boscos madurs són una etapa essencial en la dinàmica dels ecosistemes forestals, constitueixen un patrimoni molt valuós per la seua extrema escassetat, la seua fragilitat i la impossibilitat de la seua recuperació després de la seua pèrdua o alteració, albergant una fauna i una flora altament especialitzada que és incapaç de trobar refugi en altres hàbitats. Per això el grup de treball sobre boscos del Grup de Conservació d'EUROPARC-Espanya va iniciar en 2013 un projecte per a localitzar, catalogar i conservar els escassos rodals on l'extracció fustera, el carboneig o el pasturatge han sigut reduïts o han cessat fa molt i presenten encara un alt grau de naturalitat, grans arbres d'edat avançada i abundant fusta morta en peu i en el sòl entre altres característiques.

Dins de les línies de treball d'aquest projecte figuren:

- La creació d'una "Xarxa de Boscos de Referència", integrada pels rodals amb majors valors de naturalitat, que puga convertir-se en una referència per a l'avaluació de l'estat de conservació dels diferents tipus d'hàbitats forestals.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

– L'establiment de parcel·les permanents de seguiment, que permeten millorar el coneixement de l'estructura i funció dels rodals vells.

– El desenvolupament d'una silvicultura dirigida al manteniment dels valors naturals del bosc i la maximització de la naturalitat de les intervencions que s'executen, així com la identificació de les mesures de gestió més adequades per a accelerar la dinàmica dels boscos cap a la maduresa.

Al PN de Penyagolosa i el seu entorn (àrea PORN) en 2018 varem proposar una sèrie de parcel·les que compleixen els criteris per a formar part de la citada xarxa, totes elles dins de muntanyes d'utilitat pública (MUP) gestionades per la Generalitat Valenciana. Mitjançant mostreig en camp i sobre la base d'un conjunt d'indicadors quantitius i qualitius, agents mediambientals, tècnics del Centre per a la Investigació i Experimentació Forestal (CIEF), Agents Mediambientals i personal del Parc Natural han caracteritzat i seleccionat els següents rodals:

- La Pegunta (Vistabella): Rodal de pinassa (*Pinus nigra* ssp. *salzmannii*) i pi roig (*P. sylvestris*)
- Barranc obscur (Vistabella): Rodal de pinassa (*Pinus nigra* ssp. *salzmannii*)
- El Rodesnar (Vistabella): Rodal de pinastre (*Pinus pinaster*) i de pinassa (*P. nigra* ssp. *salzmannii*)
- La Fontana (Vistabella): Rodal de pinassa (*Pinus nigra* ssp. *salzmannii*)

Les fitxes corresponents als diferents rodals es poden veure a: <http://redbosques.creaf.cat/redbosques/herramientas#mapaFase2>

Els anys vinents es continuarà amb aquesta tasca de caracterització i es començara amb una segona fase en la qual s'avaluaran els rodals seleccionats amb més detall en els quals s'inventariaran els elements més destacats de cadascun d'ells.

3.4.4. Picot negre:

El picot negre (*Dryocopus martius*) és el picot més gran d'Europa i a diferència d'altres espècies és enterament negre excepte un viu capell roig sobre el cap. Au de requeriments eurosiberians i boreals, a Espanya habita únicament als Pirineus i la Serralada Cantàbrica, on s'associa a boscos madurs d'avets, fajos i pins.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

A pesar que les localitats de cria més pròximes disten uns 300 km de Penyagolosa, al gener de 2019 es va veure un picot negre al Parc Natural, constituint la primera cita comprovada de la seua presència a la Comunitat Valenciana. Posteriors observacions (albiraments i escoltes de reclams i tamborineigs van suggerir que aquesta bella i poc comuna espècie podria estar establida al Parc, la qual cosa va portar a iniciar un estudi per a dilucidar la seua situació. Aquest estudi va ser objecte d'un contracte menor per part del Servei de Vida Silvestre (D.G. de Medi Natural i d'Avaluació Ambiental, Generalitat Valenciana).

L'estudi va incloure mostrejos sistemàtics entre gener i agost de 2020 en un àrea de 2200 ha. però també entrevistes i enquestes a usuaris de la muntanya. El treball de camp va permetre comprovar l'inici del procés reproductiu d'una parella, trobant cavitats de cria en diferents paratges, estimant-se entre 3 i 6 territoris vinculats a les àrees de muntanya pública, on els arbres aconseguixen una major grandària i el bosc un major grau de maduresa. Encara que no va poder comprovar-se l'èxit reproductiu en 2019 les dades obtingudes indiquen que l'espècie porta establida des de fa almenys una dècada i que ha d'estar reproduint-se al Parc i altres zones de l'entorn. L'estudi també va concloure que existia una major abundància i diversitat d'altres espècies d'ocells en els boscos més madurs.

L'extraordinària presència del picot negre incrementa més, si cap, el valor per a la conservació d'aquest espai natural protegit i per això l'informe recull una sèrie de recomanacions d'estudi, gestió i conservació de l'espècie i dels boscos on habita. Entre altres mesures proposa regular les activitats que pogueren ocasionar molèsties durant l'època de cria i l'aplicació de directrius de gestió forestal que compatibilitzen els treballs forestals i l'explotació fustera amb la conservació d'aquesta espècie i la resta de la fauna.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

4. Pla de vigilància d'incendis forestals

A més dels mitjans de les diferents conselleries, Diputació, corporacions locals i organismes estatals participen en el Pla de Vigilància Preventiva a la Comunitat Valenciana, en funció dels diferents períodes de l'any i els diferents períodes d'alerta meteorològica, els mitjans assignats a la zona PORN del Parc Natural de Penyagolosa que durant la campanya del 2019 van ser:

4.1 Mitjans de vigilància mòbil

Els mitjans mòbils assignats en la zona PORN del Parc Natural de Penyagolosa durant la campanya del 2019 van ser els següents:

Unitats de prevenció d'incendis forestals. Funcions: informació de l'ús del foc als usuaris i vigilància del territori.

C201.1, C201.2 i C201.3: unitats de prevenció ordinària.

C302.2 i C302.3: unitats de prevenció ordinària.

C204.3: unitat de prevenció ordinària.

Brigades rurals d'emergència. Funcions: Vigilància i extinció d'incendis forestals.

Dues brigades durant tot l'any situades als termes municipals de Vistabella del Maestrat i Villahermosa del Río.

4.2 Mitjans de vigilància fixos:

- *Observatoris.* Funcions: detecció d'incendis i servir d'enllaç en la xarxa de comunicacions.

Lloma Bernat (Xodos): Durant tot l'any

Pic de Penyagolosa (Xodos): des del 18 de març fins al 15 de novembre de cada any.

4.3 Incendis forestals en la zona del Pla de Prevenció del massís de Penyagolosa en 2019

Durant l'any 2019 s'han produït els següents incendis a l'àmbit del PORN:

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Data	Lloc	Superfície	Causa
3 de gener	Río Villahermosa (Castillo de Villamalefa)	0,02ha	En investigació
1 de setembre	Umbria Tormegal (Vistabella del Maestrat)	0,0150ha	Llamp

4.4 Planificació de prevenció d'incendis forestals en parcs naturals.

El 15/03/2019 es va presentar davant la Direcció General de Medi Natural i d'Avaluació Ambiental el document inicial estratègic del pla de prevenció, per procediment ordinari.

4.5 Manteniment de vials.

En 2019, van finalitzar les obres de manteniment de vials dins de l'obra "Manteniment d'infraestructures de prevenció d'incendis forestals (viaris) a la província de Castelló" (fons FEADER). En l'àmbit del Parc afecta el terme municipal de Xodos/Xodos (0,50 km) i en l'àmbit del PORN afecta els termes de Vistabella del Maestrat (5,74 km) i Xodos (21,274 km).

4.6 Manteniment d'àrees tallafocs.

En 2019 van finalitzar les labors de manteniment d'àrees tallafocs dins de l'obra, "Manteniment de les infraestructures de prevenció d'incendis forestals d'àrees tallafocs (no ZAU) en terrenys gestionats per la generalitat en la zona nord de la província de Castelló (2017)". Afecta a l'àmbit del PORN en el terme municipal de Vistabella del Maestrat (1,32 km).

4.7 Millora d'instal·lacions al Parc Natural de Penyagolosa

Durant el mes d'octubre de 2019 es va realitzar una intervenció tècnica per part de l'Equip de Manteniment del Servei de Vigilància Preventiva que ha permès complir un doble objectiu, d'una banda i, com a motiu principal, dotar de comunicació de dades (internet) a la seu del Parc Natural de Penyagolosa i, per un altre, modernitzar les instal·lacions de comunicacions, meteorologia i elèctriques de l'observatori forestal de vigilància de Penyagolosa (situada en el pic de Penyagolosa a 1.813m d'altitud).

La iniciativa, que parteix de la direcció del Parc Natural amb la finalitat de pal·liar les seues necessitats de mantindre's comunicat en matèria de transmissió d'informació, ha suposat la col·laboració de diferents òrgans de la Generalitat. L'operatiu que es va plantejar suposava haver de transportar més de 700 quilos de material al citat observatori, al qual s'accedeix per

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

una senda i no existeix pista d'accés per a vehicles. A més, els volums i peces a transportar requerien de tècnics especials. Els departaments que han intervingut en aquesta operació han sigut els següents:

- Direcció i personal tant d'oficina com brigades del Parc Natural de Penyagolosa.
- Servei de Comunicacions Corporatives de la Direcció General de Tecnologia de la Informació i Comunicació de la Conselleria d'Hisenda i Model Econòmic.
- Agència València de Seguretat i Resposta a les Emergències.
- Servei de Contractació i Assumptes Generals de la Conselleria d'Agricultura, Desenvolupament Rural, Emergència Climàtica i Transició Ecològica.
- Servei de Prevenció d'Incendis Forestals d'aquesta mateixa Conselleria.
- I, com s'ha esmentat al principi, tres components de l'Equip de Manteniment del Servei de Vigilància Preventiva Enfront del Risc d'Incendis Forestals encarregat al mig propi instrumental VAERSA juntament amb l'equip de gestió d'aquest mateix servei a la província de Castelló.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

5. Programa de comunicació i divulgació

Amb aquest programa el Parc Natural de Penyagolosa pretén oferir una informació comprensible, objectiva i actualitzada de l'espai natural amb l'objectiu de promoure accions sostenibles i actituds respectuoses en el medi natural.

5.1 Activitats de promoció i divulgació

En aquest apartat s'exposen les diferents activitats oferides pel Parc per a la promoció, divulgació i gaudi dels valors ambientals i culturals del Parc Natural de Penyagolosa.

Els boscos de Penyagolosa: una biodiversitat a recer

27 de gener de 2019

Ruta guiada per a descobrir els boscos de Penyagolosa i els seus habitants. Per a celebrar el dia de l'arbre vam fer una ruta guiada entorn de Sant Joan de Penyagolosa per a conèixer els diferents tipus de boscos de la zona i contemplar alguns majestuosos arbres monumentals. Des dels grans xops i els freixes de la ribera de l'Ermitori, vam recórrer els bells i platejades pinedes de pí negre del GR33, els foscots pinastres i els retorçats carrascals del Rodesnar, descobrint també singulars roures gal·lers i rebolls, serveres i pomeres silvestres. Vam aprendre com cada tipus de bosc es dona en un sòl i en un clima determinats, crea un ambient diferent i alberga una flora i una fauna particular que poguérem descobrir.

Participants: 28

Dia de l'arbre. Celebra el dia de l'arbre en Penyagolosa

2 de febrer de 2019

Excursió guiada en la qual visitarem el teix centenari del Barranc de la Teixera i vam conèixer la gran importància dels arbres en la vida del bosc i en la contenció del canvi climàtic.

Participants: 16

Les carrasques del Pla de Vistabella

17 de febrer de 2019

Ruta guiada per a conèixer l'evolució en el cultiu de la tòfona. Des del parc natural de Penyagolosa convidarem a participar en la ruta guiada per les terres tofoneres de Vistabella

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

del Maestrat. Visitarem alzines centenàries, antics boscos tofoners i noves plantacions mentre gaudirem d'un agradable i reconfortant passeig per les terres del Pla de Vistabella. Aquesta activitat va estar emmarcada dins de les jornades de la tòfona organitzades per l'Ajuntament de Vistabella que es van realitzar el mateix cap de setmana en la població.

Participants: 19

Darrere les petjades de la fauna misteriosa

24 de febrer de 2019

Xarrada i ruta per a descobrir els secrets dels animals del bosc a través dels seus senyals. Descobrirem els secrets dels animals dels boscos a través de les pistes que ens deixen. Vam aprendre a fer de detectius pel camp per a detectar, reconèixer i interpretar les petjades, els caus, les restes de menjar i altres indicis que assenyalen la presència i el comportament dels ocells i mamífers que habiten al parc natural de Penyagolosa. Després d'una xicoteta xarrada d'introducció i mostrar una col·lecció de diferents tipus de senyals de la fauna local, realitzarem un recorregut pels voltants de Sant Joan per a investigar la fauna que amaga la gran muntanya.

Participants: 29

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

La dona en la conservació de la naturalesa . La dona que plantava arbres

10 de març de 2019

Per a celebrar el Dia de la Dona, convidarem a les participants a conèixer algunes de les més belles iniciatives liderades per dones per a salvaguardar el nostre planeta i participar aportant experiències i anècdotes personals. Sentirem l'alegria de contribuir amb la Mare Terra, plantant arbres per a diversificar els boscos de Penyagolosa.

Participants: 18

Re població en col·laboració amb l'ONG Embrace the world

17de març de 2019

Aquest dia ens van acompanyar els membres de l'ONG Embrace the World i alguns voluntaris més en la plantació d'aurons, pomeres, serveres i ginebres que vam fer a l'entrada del parc. Va ser un bonic i productiu dia, ja que es van plantar més de 50 exemplars.

Participants: 20

Els ocells de Penyagolosa

20 d'abril de 2019

Xarrada i ruta ornitològica. A la primavera, les moltes espècies d'ocells que alberga el PN de Penyagolosa estan en ple procés reproductiu: cantant amb alegria per a aparellar-se, incubant o alimentant als primers polls. En aquesta activitat gaudirem amb respecte d'aquest desplegament de color i música, contemplant a través dels nostres xicotets amics com la naturalesa es renova.

Vam fer una xicoteta xarrada introductòria sobre les principals espècies que podem observar al parc natural i després vam recórrer boscos, bosquines i zones obertes, per a descobrir, identificar cada espècie i observar diferents comportaments relacionats amb la reproducció, la cerca d'aliment o el marcatge del territori.

Participants: 29

Àrees protegides, els nostres tresors naturals: El tresor del Barranc de la Pegunta

12 de maig de 2019

El Barranc de la Pegunta és sens dubte un dels majors tresors que guarda Penyagolosa. Declarat Microreserva de flora en 1998, és refugi per a gran nombre d'espècies botàniques

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

estranyes, endèmiques o amenaçades així com hàbitat de moltes espècies de fauna que troben en ell resguard i aliment. Durant anys aquest barranc va ser explotat per a l'extracció de fusta i pega, hui s'ha convertit en icona de la biodiversitat i un lloc al qual acudir si busques la tranquil·litat i la pau de la naturalesa. L'activitat va consistir en una ruta guiada per aquesta emblemàtica microreserva.

Participants: 33

Ruta d'observació d'ocells a Penyagolosa

2 de juny de 2019

Davant l'èxit de l'activitat realitzada a final d'abril, decidirem tornar amb una segona activitat similar . Es va tornar a realitzar una xarrada i una ruta ornitològica.

Participants: 11

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

IV acampada en família

22 i 23 de juny de 2019

Penyagolosa, amb els seus 1.814m, és el cim per excel·lència dels valencians i també un referent per al seu excursionisme. Els seus cims, llomes, turons, senderes i fins i tot penya-segats han format part de les vides de diverses generacions de muntanyencs. Els dies 22 i 23 de juny, vam voler reivindicar el caràcter excursionista i muntanyenc dels paisatges de Penyagolosa, en el qual nombrosos grups excursionistes acudien a instal·lar els seus campaments, any rere any com si es tractara d'un ritual, per a compartir les seues vivències sota el recer del gran Gegant de pedra.

DISSABTE:

9:00h – 11:30h - Recepció i instal·lació de tendes

11.30 – 14:00h - Excursió al Rodesnar

14:00h – 16:30h - Menjar

16:00h – 20:00h - Activitats d'aire lliure

20:00h – 21:30h - Sopar

21:30h – 23.00 - Activitats nocturnes

DIUMENGE:

Desdejuni

10:00h – 14:00h- Excursió per a majors i una altra per a xiquets/as

14:00h – 15:00h - Menjar

15:00h – 16:00h - Recollida tendes

Participants: 45

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Papallones i libèl·lules de Penyagolosa

14 de juliol de 2019

Pel seu bon estat de conservació i el seu fresc clima, els prats, els boscos i els tolls de Penyagolosa constitueixen el privilegiat hàbitat d'una gran diversitat d'invertebrats, destacant per la seua bellesa i colorit les papallones i les libèl·lules. Amb fotografies i vídeos com a recurs visual, presentarem algunes de les més boniques, estranyes i interessants espècies de papallones i libèl·lules que es troben en Penyagolosa i el seu entorn: identificació, forma de vida, curiositats,...després de la xarrada vam fer una passejada al voltant de l'ermitori de Sant Joan per a observar i fotografiar aquests xicotets però cridaners animals.

Participants: 18

Els ocells nocturns de Penyagolosa

17 d'agost de 2019

Aprofitant la bona temperatura de les nits estiuenques, férem una activitat per a descobrir les diferents espècies d'ocells nocturns que componen la banda sonora de la nit del Pla de Vistabella.

Una ruta guiada pel Pla de Vistabella ens va servir per a aprendre a identificar els ocells nocturns de Penyagolosa. Per a això realitzarem cinc punts d'escolta distribuïts al llarg del Pla de Vistabella, el desplaçament entre punts el vam fer mitjançant vehicles. Previ a l'eixida de camp, realitzarem una presentació de les espècies ornitològiques que teníem previst detectar en aqueixa època de l'any.

Participants: 23

Plantes comestibles, medicinals i verinoses de Penyagolosa

22 de setembre de 2019

En els nostres passejos pel camp moltes vegades ens haurà cridat l'atenció la presència de fruits silvestres de brillants colors i ens hauran preguntat si es podrien menjar o serien verinosos. Altres vegades els aromes que desprenen moltes plantes mediterrànies ens hauran evocat el seu ús com a condiment o fins i tot com a remei medicinal tradicional. De manera amena però rigorosa en aquesta xarrada es van presentar algunes de les espècies més comunes i clarament recognoscibles de plantes comestibles, medicinals o verinoses que podem trobar pels nostres passejos pel Parc Natural de Penyagolosa.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Ajudant-se de diapositives i de material recollit en el camp (branquetes, fulles, fruits,...) es va explicar com reconèixer i usar -o evitar- algunes de les espècies de plantes comestibles, medicinals o verinoses presents al Parc Natural i el seu entorn. Consells generals i precaucions, com reconèixer-les, usos gastronòmics i medicinals, curiositats, etc. L'activitat es va completar amb un breu recorregut pel camp per a detectar i identificar aquestes plantes en el seu hàbitat.

Participants: 24

Comença la tardor en Penyagolosa

29 de setembre de 2019

Ruta per l'humit bosc de la Pegunta i el barranc de l'Antona. Al final del curt estiu de la muntanya van arribar les pluges refrescant l'ambient, reverdint el bosc com en una segona primavera i fent brotar una enorme diversitat de bolets, mentre començaren a esgrogueir les fulles dels arbres caducifolis.

Ruta guiada pel màgic bosc de la Pegunta i els bells paisatges de la Lloma Belart i el Tossal de Benages, descobrint els bolets, flora i fauna d'aquests paratges.

Participants: 30

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Jornada els camins tradicionals de muntanya, un recurs patrimonial i ressò turístic

5 d'octubre de 2019

Jornada organitzada per la FEMECV en col·laboració amb el parc que va servir per a analitzar, reflexionar i treballar en accions per a la recuperació i fer valdre els camins tradicionals en l'àmbit rural i dels ENP de la CV.

La jornada va comptar amb el següent programa:

9.30h Recepció als participants i entrega documentació.

10.00h. Presentació a càrrec de representants de la FEMECV i Conselleria d'Agricultura, Desenvolupament Rural, Emergència Climàtica i Transició Ecològica

10.15h - 11.15h. Els camins tradicionals de muntanya: Rafael López Monné, geògraf, autor de guies de camins tradicionals, professor a l'Escola de Turisme de la Universitat Rovira i Virgili i coautor del "Llibre dels camins"

11.15h - 12.00h. Descans

12.00h – 13.00h. Titularitat i defensa dels camins tradicionals de muntanya. Dictamen pericial i inventari : Xavier Campillo, perit judicial de camins, consultor de camins i territori i coautor del "Llibre dels camins"

13.00h – 14.00h. L'experiència d'inventari, catalogació i senyalització de camins en la CV. :Carlos Ferris i Salva Blanco, tècnics de senderes FEDME-FEMECV i autors de guies de senderisme i patrimoni rural.

14.15h – 16.15h. Dinar.

16.30h - 17.00h. Les senderes i vies pecuàries com a recurs patrimonial i ressò turístic en la CV i Europa: Antonio Vidal equip d'investigació de la UCV sobre senderisme i esports de muntanya- Facultat Ciències activitat Física.

17.00h – 18.00h. Taula redona: Experiències d'investigació, recuperació i revaloració dels camins tradicionals en el Parc Natural de Penyagolosa: Representant del Centre Excursionista de Castelló, representant de l'UJI de l'estudi "Camins de Penyagolosa" i Jesús Bernat (autor tesi sobre toponímia de Vistabella i estudis de Penyagolosa), Va moderar: Director Parc Natural Penyagolosa

Participants: 17

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Penyagolosa, bolets i tardor

12 d'octubre de 2019

Xarrada d'iniciació a la micologia i eixida de camp.

Dia d'iniciació al món dels bolets més comuns de la mà del micòleg Armand Pascual. Començarem amb una breu xarrada sobre la importància dels fongs i les seues varietats, després de la xarrada vam fer una eixida de camp per a conèixer les varietats més característiques que es poden trobar a Penyagolosa.

Participants: 29

Participació en la Fira de Tots Sants de Vistabella del Maestrat

1 de novembre de 2019

Enguany, el parc va participar en la fira de Tots Sants que organitzà l'Ajuntament de Vistabella del Maestrat amb la instal·lació d'una parada on es va oferir informació del parc així com de fauna i flora del territori. La parada va estar molt ben situada en el centre de la fira i va tindre molt bona acollida per part del públic visitant.

Visitants atesos: +/- 150

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Ruta botànica pel multicolor bosc tardorenc

30 de novembre de 2019

Avançada la tardor vam proposar una ruta guiada per una de les zones amb més diversitat d'arbres i arbustos del parc natural. Començant en una xicoteta ribera flanquejada de xops, freixes, oms i bardisses, travessarem llomes calcàries amb grans exemplars de pi negre, muntant a continuació per zones d'arenisques amb una vegetació adaptada a l'acidesa del sòl: brucs, estepes i falgueres creixen sota pinastres i pins rojos. En aquest vessant descobrirem antigues coves de carboners i un dels misteriosos petròglifs que existeixen en aquest massís. La nostra meta era la roureda d'El Rebollar, un xicotet però màgic indret, poblat per espècies molt rares a terres valencianes com el roure reboll o el gerani sanguini. La tornada va ser per una zona abundant en plantes aromàtiques i medicinals, ginebres i savines

Participants: 28

Dia internacional de les muntanyes, ruta els Tossals

15 de desembre de 2019

Al desembre celebrarem el dia internacional de les muntanyes sota el lema "Les muntanyes són importants per als joves". Per a això des de Vistabella del Maestrat, vam fer una ruta circular en la qual vam tindre l'oportunitat de donar a conèixer que per als joves rurals viure a les muntanyes pot ser difícil. Molts joves marxen a la recerca d'una vida millor i una ocupació no lligada a la bella però dura terra. La migració de les muntanyes condueix a l'abandó de l'agricultura, a la degradació del sòl i a la pèrdua dels valors culturals i de les tradicions antigues. L'educació i la formació, l'accés al mercat laboral i diverses oportunitats d'ocupació al costat de millors serveis públics poden garantir un futur millor per als joves que viuen a les muntanyes.

Participants: 22

5.2 Aparició en mitjans de comunicació

Des del Parc Natural de Penyagolosa s'utilitzen els mitjans de comunicació com una eina de difusió per a informar sobre l'actualitat de l'espai natural. Algunes de les activitats, jornades i altres actuacions dutes a terme des del parc natural han sigut notícia durant l'any 2019 a través dels mitjans de comunicació tant escrits com audiovisuals.

El Parc Natural de Penyagolosa va aparèixer en el reportatge realitzat al lliri de neu (*Galanthus nivalis*) de Penyagolosa en el programa "Terra Viva" el 6 de març, així com en una entrevista en la SER Ràdio Castelló arran de la intensa nevada el dia 4 de desembre.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

5.3 Pàgina web del Parc Natural de Penyagolosa

<http://www.parquesnaturales.gva.es/ca/web/pn-penyagolosa>

Durant tot l'any es treballa en el manteniment i actualització de la pàgina web del Parc Natural de Penyagolosa, a través de la qual, els ciutadans poden informar-se d'una manera clara i senzilla sobre les característiques i activitats del nostre espai natural. En aquestes visites a la web, els usuaris s'interessen per les activitats programades que s'anuncien en el tauler d'anuncis de la web, per la història del parc natural o per la seua flora i fauna, però sense dubte l'enllaç més visitat ha estat el que correspon al punt: "Planeja la teua visita". Això ens indica que la major part dels usuaris de la nostra web són visitants del parc que volen informació actualitzada de l'espai natural per organitzar la seua sortida a Penyagolosa, conèixer els accessos al parc, les seues rutes i senders, l'horari d'atenció al públic al centre d'interpretació i informació relacionada amb les àrees recreatives.

El portal web també posa a la disposició de l'usuari un canal on poder realitzar consultes respecte a algun tema concret o dubte en referència a l'espai natural. A través de l'enllaç "bústia de consultes" els usuaris durant aquest any 2019 han realitzat diferents preguntes en referència als equipaments, zones d'acampada, les rutes o activitats guiades oferides des del parc natural. Des de l'oficina tècnica es gestiona la recepció de les consultes generades en la bústia i aquestes són contestades al més prompte possible.

L'any 2019, 246 persones van estar subscrites a la llista de distribució del parc, a través de la qual rebien puntualment informació de les activitats programades.

5.4 Publicacions

El Gegant

En 2019 continuarem amb la publicació trimestral El Gegant, una valuosa eina d'educació ambiental amb la finalitat de donar a conèixer el patrimoni natural i cultural present al parc i les labors que es realitzen des d'ací per a la seua protecció i conservació.

Els quatre butlletins de 2019 es poden trobar i descarregar des de la web del parc. En els quatre butlletins de 2019 es van tractar els següents temes:

- LES RATES PENADES DEL BOSCO: Equip de seguiment de fauna - VAERSA
- NOTÍCIES DE LA NATURA: De gener a desembre 2019
- LA FITXA: L'ÀGUILA REAL
- MASIA DE SANAÛJA, MUNTANYA PÚBLICA
- ELS OCELLS DE PENYAGOLOSA
- LA FITXA: LA PEÒNIA, la rosa de Penyagolosa

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

- EL MANTENIMENT DEL PARC: Els treballs de la brigada
- ELS INSECTES, ELS ALTRES HABITANTS DE L'ARBORÈTUM
- BANYS DE BOSC: Al barranc de la Pegunta
- LA FITXA: L'ENGANYAPASTORS GRIS
- LA INTERNET DE LES COSES en la presa de dades ambientals
- LA FITXA: EL PICOT NEGRE
- EDUCACIÓ AMBIENTAL: Activitats al parc

01

**ELS OCELLS DE
PENYAGOLOSA**

Josep Puentes Higuera –
comitòleg

03

**NOTÍCIES DE LA
NATURA:**

**ABRIL-JUNY
2019**

05

**LA FITXA:
PEONIA, LA
ROSA DE
PENYAGOLOSA**

06

**EL MANTENI-
MIENT DEL
PARC**

Els treballs de la brigada

07

**EDUCACIÓ
AMBIENTAL**

Activitats en el Parc

08

**ELS INSECTES,
ELS ALTRES
HABITANTS DE
L'ARBORÈTUM**

5.5 Programa d'educació ambiental

El programa d'educació ambiental que es porta a terme des del Parc Natural de Penyagolosa pretén a través dels seus projectes i activitats, dirigits tant als centres escolars com al públic en general, fomentar la responsabilitat de la població en relació amb el medi, utilitzant com a eina l'educació ambiental. Conèixer, comprendre, prendre consciència i actuar, és la dinàmica que es pretén portar a terme amb aquest programa, ja que a través de l'educació ambiental promovem una nova relació de la població amb el seu entorn més proper.

Educació ambiental per als centres educatius: Visites escolars al Parc Natural de Penyagolosa

Curs 2019

Com cada curs escolar el Parc Natural de Penyagolosa posa en marxa el projecte d'educació ambiental dirigit als centres educatius. Durant part del curs escolar s'ha portat a terme aquest projecte a l'espai natural, on s'estableix un contacte directe entre els alumnes i el paisatge de Penyagolosa, el qual desperta un gran interès entre els més joves que ens visiten. Amb l'inici del curs escolar els educadors ambientals del parc, encarregats de dissenyar el projecte d'educació ambiental, van contactar amb els centres educatius, posant especial atenció en els de l'àmbit del parc natural i va difondre també a través de la web les activitats programades. Durant l'any 2019 un total de 164 alumnes van participar en el projecte d'educació ambiental, tots ells de diferents centres educatius i de diferents nivells formatius.

Entre les activitats realitzades amb els centres educatius destaca la realització d'excursions guiades a diferents punts d'interès del parc.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Centre	Localitat	Alumnes	Nivell	Data
CEIP Novenes de Calatrava	Borriana	100	4t primària	28 de maig de 2019
IES Alto Turia	Chelva	32	Cicle formatiu forestals	29 d'octubre de 2019
IES Alto Turia	Chelva	32	Cicle formatiu forestals	30 d'octubre de 2019

CRA de Penyagolosa- Aulari de Vistabella

De gener a desembre de 2019

Durant el curs 2018-2019 s'ha continuat treballant estretament amb el CRA de Penyagolosa i amb l'aulari de Vistabella en particular en la formació dels seus alumnes. Concretament, en aquest any

- *El nostre Sistema Solar:* El 18 de gener, els educadors del parc, férem una xerrada sobre l'univers i el nostre Sistema Solar. Posant l'accent en la importància de protegir el planeta Terra de gasos d'efecte d'hivernacle per a evitar trobar-nos amb entorns similars als d'altres planetes com Venus, on un espès efecte d'hivernacle fa inviable la vida en aquell planeta.
- *El dia de l'arbre a Penyagolosa:* El 15 d'abril, amb la col·laboració de la brigada de manteniment de l'ajuntament de Vistabella del Maestrat, els/es xiquets/es de l'aulari de Vistabella, van plantar un total de 78 plançons de diverses espècies d'arbres i arbustos (aurons, arços, ginebres, serveres i cirerers silvestres) en l'entrada del parc, enfront de la zona d'acampada del Planàs per a celebrar el dia de l'arbre.
- *La fauna de Penyagolosa:* El 17 de desembre, els educadors ambientals del parc es van desplaçar a l'aulari d'Atzeneta per a impartir una amena xerrada sobre la fauna de Penyagolosa i bones pràctiques en el camp. Van assistir tots els alumnes de primària.

Participants: 107

5.6 Programa d'interpretació del patrimoni

El Parc Natural de Penyagolosa amb el programa interpretació del patrimoni pretén transmetre al visitant d'una manera amena, clara i entretinguda els valors naturals i culturals, però també

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

utilitzant la interpretació com un mitjà de gestió per promoure un comportament adient amb la conservació de l'espai natural.

Visites guiades al centre d'interpretació “La Casa Forestal”

Tot l'any 2019

Durant aquest any el parc natural ha continuat oferint el projecte de visites guiades al centre d'interpretació “La Casa Forestal”, ja que considerem que és un recurs interessant per difondre entre la població local i els visitants en general de l'espai natural. Amb aquestes visites guiades, que els grups han de concertar prèviament, l'educador ambiental del parc natural introdueix al visitant en les tradicions i els costums dels habitants de Penyagolosa per explicar a través d'elles la seua pròpia història. Conèixer com es vivia en les masies, que relació s'establia entre ells i els pobles del voltant o quins recursos havien d'aprofitar de les muntanyes de Penyagolosa, són alguns dels aspectes que es plantegen en aquesta exposició que té un caràcter més etnogràfic. El centre d'interpretació també acull una sala d'audiovisuals, on a través d'una projecció s'acosta al visitant a la gran biodiversitat de Penyagolosa, prenent com a fil conductor els seus valors naturals.

Aquest projecte pretén dinamitzar el centre d'interpretació amb grups que aquest any ens han visitat majoritàriament de la província de València, tant d'adults com a grups més joves que ens han visitat durant les vacances, siga de campaments o d'escoles d'estiu.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Grup	Data	Nº visitants	Procedència
Green Friends España	<i>10 de febrer de 2019</i>	20	varies
Penya esportiva Celtic Submarí	<i>17 de març de 2019</i>	80	Vila-real
Assoc. Petites Flames	<i>21 de juny de 2019</i>	29	Carcaixent
Assoc. Jubilats i Pensionistes Castalia	<i>22 de juny de 2019</i>	31	Castelló
Grup Scout Santiago Apostol	<i>17 de juliol de 2019</i>	32	València
Creu Roja	<i>25 de setembre de 2019</i>	20	Castelló

5.7 Programa d'atenció al públic en general

Com es realitza des de l'obertura del Centre d'Interpretació, el parc manté obert el centre setmanalment per informar físicament, via telefònica o online als visitants que acudeixen a la recerca d'informació. Durant l'any 2019 es van atendre al centre 3.412 persones en horari de 10h a 14h de dilluns a diumenge. Oferint informació específica de rutes, allotjaments i normativa del parc.

Comptador de vehicles en l'entrada del parc

A la fi de 2018 es va instal·lar un comptador de vehicles en l'entrada del parc, al costat de la caseta d'entrada. Aquest comptador, funciona amb uns sensors instal·lats en l'asfalt que detecten tots els vehicles que ixen o entren per la pista d'accés principal.

Després de tot l'any 2019 prenent registre d'entrades i eixides, aquests són les dades que s'han obtingut:

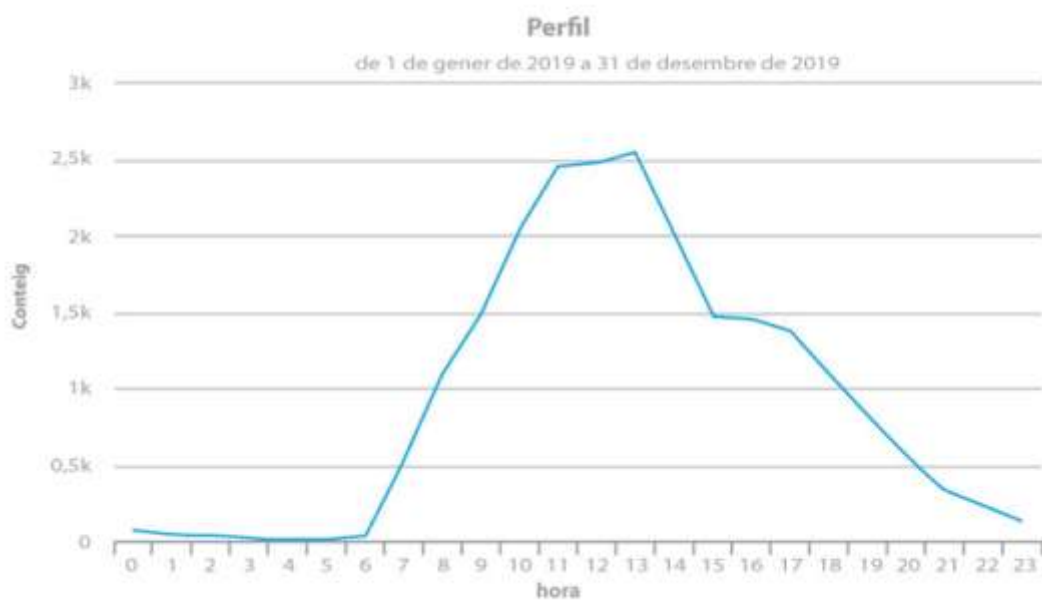
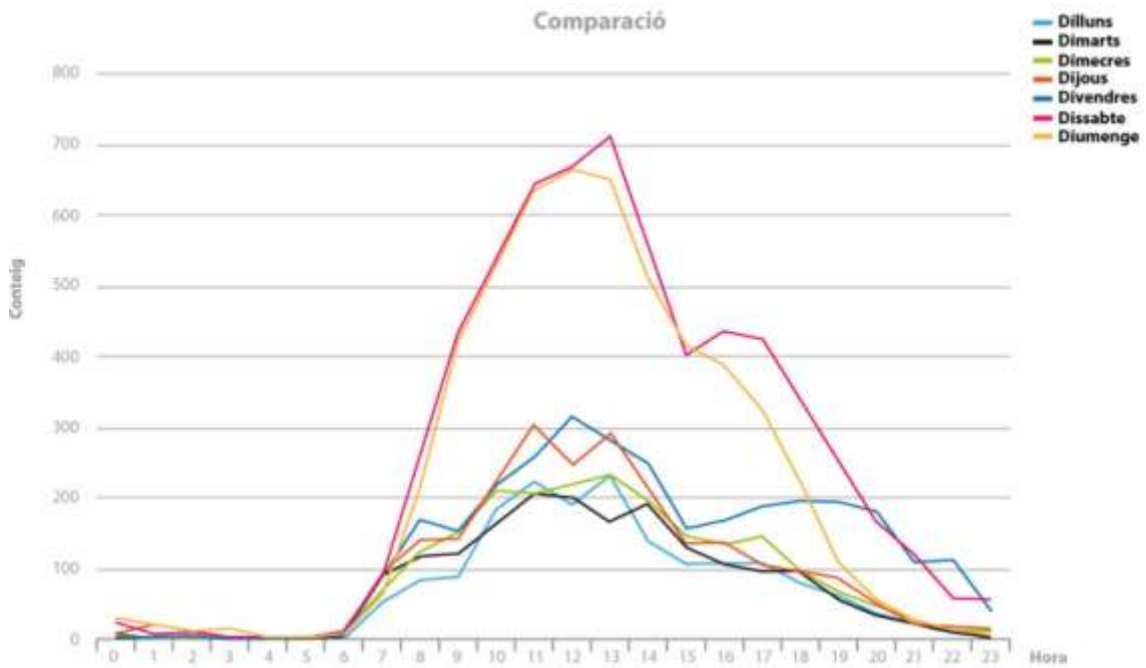
El total anual de registres entre l'1 de gener i el 31 de desembre de 2019 va ser de 22.533 vehicles que accediren al parc

El dia més freqüentat va ser el 27 d'abril, dissabte de la peregrinació de les Useres, es van comptabilitzar 415 entrades. També va ser eixa mateixa setmana 17 la que més registres va concentrar, amb 1.073. La segona setmana amb mes registres va ser la 41 (del 7 al 13 d'octubre) a causa de celebració del dia de la Comunitat Valenciana. Altres pics destacables d'afluència de vehicles coincideixen amb la setmana de la nevada del 4 de desembre, la festivitat de Tots els Sants o la temporada micològica a finals de setembre.

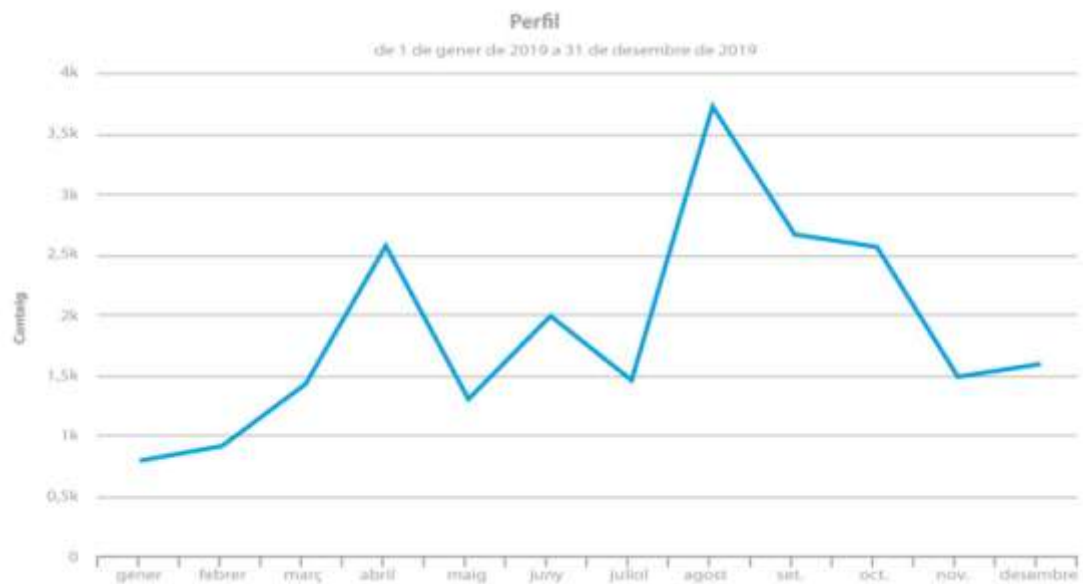
Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Dins dels dies de la setmana, com és previsible, els dies de més confluència coincideixen en dissabte i diumenge entre les 10:30h i 13:30h. Els dies de menys afluència són els dilluns i dimarts

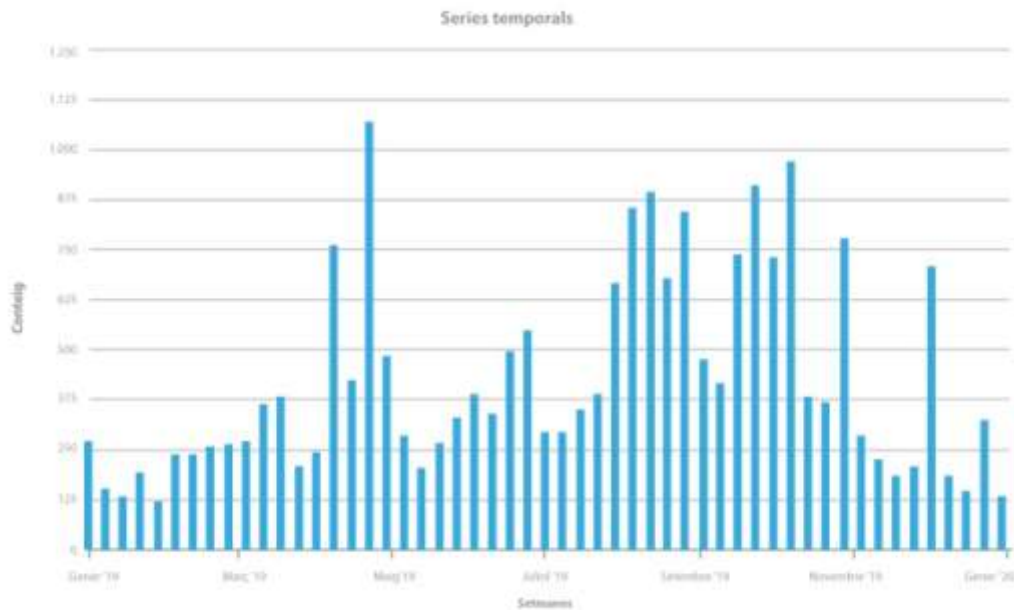
El mes amb més afluència ha sigut agost amb 3.741 entrades registrades seguit de setembre amb 2.674, abril amb 2.588 i octubre amb 2.576.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Recompte d'ascensions al pic:

Com s'ha comentat en l'apartat del Pla de prevenció d'incendis forestals, entre el 17 de març i el 15 de novembre es va mantindre obert l'observatori forestal del pic Penyagolosa. Durant aquest temps, les persones encarregades de la vigilància d'incendis han realitzat un recompte d'afluència al pic. Els resultats han sigut els següents:

Mes	Nº persones
Març	704
Abril	1136
Maig	990
Juny	876
Juliol	767
Agost	2261
Setembre	761
Octubre	1445
Novembre	707
TOTAL	9.647

Lliurament de claus de la finca de Sanaüja

El 10 de febrer es va celebrar l'acte de lliurament de claus de la finca Sanaüja fins a aquell moment en mans privades i que va ser adquirida per la Generalitat Valenciana. La finca va ser adquirida pel seu alt valor ambiental i simbòlic, ja que alberga part del cim del mateix Penyagolosa, lloc emblemàtic de la província de Castelló i de la Comunitat Valenciana.

Després de l'acte simbòlic de lliurament de claus, es va realitzar l'ascensió al pic i posteriorment va tindre lloc un aperitiu en el centre d'interpretació del parc.

A l'acte vam comptar amb la participació del President de la Generalitat Valenciana, Ximo Puig, així com nombroses autoritats locals i provincials.

6. Programa de gestió i ordenació de l'ús públic

Durant l'any 2019 s'han desenvolupat les actuacions següents destinades a l'ordenació de l'ús públic en l'àmbit del Parc Natural.

6.1. Ordenació i adequació de l'arborètum

El 2 de juliol de 2016 es va inaugurar l'arborètum del parc natural fruit del treball coordinat entre el parc natural, el CIEF i el Servei de Vida Silvestre, de tal manera que l'arborètum és hui una representació dels diferents tipus de vegetació del Penyagolosa, està dotat d'una sèrie de plafons temàtics que expliquen els diferents tipus de vegetació i les espècies més representatives i té un gran valor educatiu i de gaudi per als visitants, ja que s'ha creat pensant tant per a l'ús didàctic com per a l'ús recreatiu de les persones que s'acosten fins al centre d'interpretació, i constitueix el nexa entre l'Ermitori de Sant Joan i la casa forestal.

Durant 2019, la brigada de manteniment del parc es va encarregar que a les diferents espècies botàniques –molt desenvolupades respecte a quan van ser plantades- no els faltara la quantitat d'aigua necessària per a sobreviure, i es van reforçar els treballs de reg i de birbat. També es van plantar a l'Arborètum 3 roures rebolls (*Quercus pyrenaica*) i 7 ginebres comuns (*Juniperus communis*) per a completar la col·lecció d'espècies característiques de Penyagolosa.

A més de cuidar les espècies plantades, la brigada del parc també s'ha encarregat del manteniment de la passarel·la de fusta, dels murs de pedra seca i de les basses on habiten diverses espècies d'invertebrats aquàtics, amfibis i rèptils, de la recol·locació de pedres caigudes i, en algun cas, fixament d'aquestes amb morter.

Per últim, per a la millor integració paisatgística, es va construir amb pedra la paret de la caseta de protecció del dipòsit d'aigua per a reg i es va posar la teulada.

6.2. Entorn del centre de visitants, de l'Ermitori de Sant Joan i de les àrees recreatives

Paral·lelament als treballs realitzats en l'arborètum, s'han realitzat actuacions als voltants del centre d'interpretació i de l'Ermitori. Les actuacions realitzades es poden resumir de la manera següent:

- Reparació del sòcol de l'escala de pujada a la primera planta del Centre d'Interpretació.
- Reparació del mur i la tanca que va ser tirada per un camió a l'esplanada de Sant Joan.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

- Manteniment i repintada de tanques i cartells de fusta.
- Apilament de llenya per a la caldera del centre d'interpretació.
- Eliminació de la vegetació morta.
- Recollida de fem i enderrocs.
- Neteja dels abeuradors de Sant Joan i de la Font Coberta.
- Retirada revestiment deteriorat de fusta i reparació abeurador del barranc Obscur
- Desbrossament de la vegetació herbàcia i ruderal a la zona de l'arborètum i els voltants de la passarel·la de fusta. Enguany es va posposar aquesta actuació fins que la vegetació estiguera agostejada (al final de l'estiu) per a conservar l'hàbitat i les plantes de les quals s'alimenten molts insectes, sobretot papallones, que formen part de la biodiversitat d'aquest lloc i constitueixen un important recurs educatiu i d'atracció de visitants.
- Desbrossament de la vegetació herbàcia i ruderal en la zona de l'Ermitori en les vespres de les processons.
- Desbrossament en l'àrea de la Font de l'Espino, abans de la romeria de Vistabella.
- Poda i eliminació de parts mortes dels rosers silvestres i esbarzers.
- Aclarida i poda dels exemplars d'om procedents de rebrot que hi ha a la zona, i eliminació dels exemplars morts.
- Actuacions per a la millora de la seguretat de la pista d'accés a l'ermitori i centre de visitants, de la visibilitat d'aquesta mitjançant podes d'arbratge i de la senyalització amb piquetes els passos sobre els barrancs per a evitar caigudes al costat del viver del parc.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

- Plantació d'exemplars de roure reboll (*Quercus pyrenaica*) i altres espècies en el límit entre el Planàs i el Rodesnal.
- Podes i tractament de la vegetació, desbrossaments, al voltant del Planàs i dels campaments.
- Col·locació de tanca en la bassa del costat del viver.

6.3. Reparació de la senda d'accés al Pic i altres itineraris i pistes

La brigada de treballs del parc ha procedit igual que anys anteriors a la neteja i condicionament de la senda que dóna accés al cim de Penyagolosa. Aquesta senda la utilitzen molt els excursionistes, sobretot en època de Setmana Santa i estival, per això està molt deteriorada, amb un alt nivell d'erosió en alguns trams. Els treballs realitzats han consistit en la reparació de desguassos, escalons i empedrats, el tancament de dreceres i en la retirada de branques i pedres. A més, en 2019 es van retirar enderrocs i es va netejar el refugi que hi ha a la pujada al Pic.

D'altra banda, s'han repassat les sendes dels diferents itineraris del parc i s'han fet reparacions menors en les pistes del seu àmbit, sobretot en la pista de l'Alforí a Sant Joan, on es van arreglar desperfectes i es van emplenar amb formigó els clots existents.

Per la seua part, la Brigada de la Xarxa Natura 2000 ha realitzat treballs periòdics de neteja, manteniment o adequació de sendes ecoeducatives en algunes microreserves que es consideren aptes per al desenvolupament d'activitats d'educació ambiental, amb la finalitat de mostrar les espècies més interessants i els hàbitats on creixen. A més es mantenen les sendes d'accés a les microreserves.

En 2019 s'han fet treballs en aquestes dues microreserves de l'entorn de Penyagolosa: la del Barranc de la Pregunta, en col·laboració amb la brigada del parc, i la de la Picossa. El treball ha consistit en desbrossaments dels marges de la senda, reparació de clots, col·locació d'escalons, retirada de pedres o branques, etc. En la senda del Barranc de la Pregunta, a més, s'ha tornat a enterrar la canonada que condueix aigua que es trobava al descobert en alguns punts i s'han col·locat dos cartells per a limitar el pas de les bicicletes pel mig de la microreserva.

6.4. Treballs de manteniment del centre de visitants, magatzems i viver

Les brigades del parc i del Camí dels Pelegrins es van encarregar també dels treballs de manteniment del centre d'interpretació (xicotetes reparacions, calderes, obres, lampisteria, electricitat, fusteria, subministrament de fusta per al sistema de calefacció, etc.), magatzems (al centre d'interpretació i a Vistabella), recinte de la casa forestal (bancs, carbonera

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

interpretativa, elements de control d'accessos, etc.) i viver (lampisteria i manteniment en general). A aquests treballs generals de manteniment es va afegir en 2019 la substitució de sis plaques solars i cinc bateries, cosa que va millorar substancialment el servei d'electricitat a la casa forestal.

També s'han fet tasques d'endreçament del magatzem on es guarda el material i de neteja i manteniment d'aquest, cura i posada a punt de maquinària i eines, etc.

6.5. Monument Natural del Camí dels Pelegrins de les Useres

Des de finals de maig s'ha constituït una brigada de manteniment específica per aquest Monument Natural; la brigada va començar amb un capatàs i 2 peons incorporant-se el tercer peó a primers de setembre. Aquesta brigada dedica la major part dels jornals al Camí mentre que la brigada del Parc Natural es centra més en el Penyagolosa, no obstant això les dues es reforcen i complementen quan és necessari d'acord amb la planificació dels treballs.

La nova brigada del camí de les Useres -amb la col·laboració puntual de la brigada del parc- té assignada la reparació i condicionament del Camí dels Pelegrins de les Useres. Aquesta tasca es desenvolupa durant tot l'any encara que és especialment intensa abans de la tradicional peregrinació de l'últim cap de setmana d'abril; s'aprofita també per a fer aquests treballs quan les condicions climàtiques són desfavorables al parc.

Així al llarg de l'any s'han fet reparacions del ferm del camí, revisant i refent els murs de pedra caiguts, recol·locant les pedres que constitueixen el substrat del camí, retirant les pedres i

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

branques que entorpien el pas, podant i esbrossant els marges i les zones de descans dels pelegrins, netejant les fonts, etc. De manera específica es van reparar els desguassos i escalons que, especialment en la costera del Marinet, es van trobar molt deteriorats pel pas de bicicletes i motos, a més de reconduir la senda pel seu traçat original.

A més d'aquests treballs generals de manteniment, en 2019 s'ha treballat especialment en el condicionament de la Font del Possos (Xodos) amb retirat d'enderrocs i neteja de la séquia, que va ser a més coberta amb lloses i de la Font del Arxivello (Xodos) amb diversos treballs d'obra, incloent-hi el picat d'escalons en pedra i la col·locació d'una barana en el pont. També va treballar particularment esbrossant i arreglant l'empedrat del camí i els escalons de pedra en Sant Miquel dels Torrosselles i en la reparació d'abeurador del corral de ramat de la Lloma Bernat (Xodos) on es va omplir a més el depòsit i es va col·locar una boia per al correcte ompliment de la gamella. Finalment s'han revisat, reparat i substituït alguns senyals d'indicació.

6.6. Observatori d'ocells i refugi per a la fauna menuda

Durant el primer trimestre de l'any passat, la brigada de manteniment del Parc Natural de Penyagolosa ha conclòs la construcció d'un observatori d'ocells darrere de les quadres del centre d'interpretació i davant d'una de les basses de l'arborètum. L'objectiu de la construcció és el de comptar amb un recurs didàctic i educatiu sobre les aus que acudeixen a l'arborètum, al mateix temps que pugui ser utilitzat per fotògrafs i aficionats als ocells. L'observatori s'ha construït de forma totalment artesanal i encara que té una base de formigó està realitzat íntegrament de fusta i disposa de bancs i diferents tipus de finestres per a fer còmoda i fàcil l'observació. L'elecció d'aquest emplaçament es va realitzar tenint en compte la inclinació d'un bon nombre d'ocells per aquest lloc com a espai per a beure i banyar-se. L'objectiu d'aquesta construcció és habilitar un espai en el qual el visitant del parc pugui gaudir de l'observació d'ocells sense molestar-los, i fer que aquesta activitat sigui més completa i exitosa. A més, per a afavorir la visita d'ocells i ajudar-los a suportar sobretot els mesos més freds de l'any, s'ha aportat periòdicament aliment -escaiola, llavors, fruita seca variada i larves de cuc de la farina. Els educadors del parc hem comprovat l'èxit de la iniciativa amb la comprovació de l'afluència d'almenys 32 espècies d'ocells durant el final de l'estiu, tardor i hivern. L'observatori ha sigut visitat per diversos fotògrafs i naturalistes aficionats que han valorat molt positivament l'experiència, i s'han obtingut interessants observacions i fotografies boniques.

En el camp de visió de l'observatori també s'ha construït un punt amb pedres i troncs de manera que servisca d'amagatall i assentament de fauna més menuda i així poder observar-la més fàcilment.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

6.7. Altres treballs

La brigada del parc ha fet treballs de condicionament de brolladors d'aigua, especialment neteges i desbrossaments, en les fonts de l'Espino, Coberta, dels Possos, del Peiró i del Barranc Obscur. També ha col·laborat en els treballs de restauració de les toves calcàries del riu Carbo.

D'altra banda, la brigada ha col·laborat en l'inici del projecte de reintroducció de la papallona apollo, concretament en la captura de femelles al Parc Eòlic de Castellfort - Vilafranca i en el manteniment de la pista d'accés a la Lloma de Velart.

Es va col·laborar amb l'Ajuntament de Vistabella en la neteja de carrers i escampament de sal després de les nevades. També durant les gelades del mes de gener es va escampar sal a la carretera de Sant Joan.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

7. Integració socioeconòmica

Marca Parcs Naturals de la Comunitat Valenciana

El març del 2011 es va publicar el Decret 26/2011, de 18 de març, del Consell, sobre el règim jurídic i el procediment de concessió de la llicència d'ús de la Marca Parcs Naturals de la Comunitat Valenciana, convertint-se la marca en una ferramenta de dinamització orientada a aquelles empreses ubicades en l'àrea d'influència dels Parcs Naturals de la Comunitat Valenciana.

Forma part de l'essència de la marca, l'estimulació de l'activitat econòmica de l'àrea d'influència dels Parcs, aprofitant l'oportunitat de les activitats connexes i complementàries, i tractant de generar sinergies entre les dites activitats: produccions primàries, productes agrícoles i ramaders, productes artesans, serveis d'allotjament i restauració, turisme actiu, educació ambiental i interpretació del patrimoni.

En el Parc Natural de Penyagolosa s'han certificat fins a la data un total de nou empreses, quatre relacionades amb productes naturals i cinc relacionades amb el turisme rural.

En la categoria de producte natural es troben la **Cooperativa Biopenyagolosa** de Vistabella del Maestrat, el celler **Barranco Magro**, **Embotits Flor** i la **piscifactoria de Villahermosa del Río** en aquesta última localitat, les quals trauen al mercat els seus productes més característics amb aquest segell de qualitat.

La **Cooperativa Biopenyagolosa** aposta per la creïlla (pataca) tardana de secà, cultivada de manera tradicional als peus del Penyagolosa i aconseguint en aquestes terres un producte totalment ecològic i d'excel·lent qualitat.

El celler **Barranco Magro**, també certificada amb la Marca Parcs Naturals de la Comunitat Valenciana, ofereix el seu vi Barranco Magro, d'autor i amb 12 mesos en bóta de roure francès, un vi que s'obté de vinyes plantades a mà en els vessants del Penyagolosa, en el terme municipal de Villahermosa del Río.

Embotits Flor ofereix el seu pernil ibèric procedent de porcs Ibèric Flor nascuts i criats a Villahermosa del Río als peus del Penyagolosa, amb una alimentació natural basada en pastures, alfals, pinsos naturals (de soja, ordi, blat, segó i oli d'oliva o soja) i bellota dels carrascars ubicats en les mateixes instal·lacions. Els pernils són curats en assecadors naturals durant un temps mínim de 24 mesos, la qual cosa li conferix al producte una qualitat superior.

La **piscifactoria de Villahermosa del Río** té com a objectiu la reproducció de la truita comuna autòctona, amb la finalitat de reforçar el manteniment de vida d'aquesta espècie, que pobla el riu Villahermosa. L'aigua del riu Villahermosa té les característiques apropiades per al desenvolupament de la truita comuna autòctona, per això, per mitjà d'un procés de

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

reproducció natural i una investigació d'aproximadament 4 anys, s'ha aconseguit desenvolupar el cicle de producció, que assegura la no extinció d'esta espècie i una possible comercialització.

En la categoria de turisme rural, oferixen els seus productes les marques **Cases rurals Penyagolosa, Itinerantur, Persenda, Viunatura i Gegantur**.

Les **Cases rurals Penyagolosa** és un complex turístic d'allotjament format per quatre habitatges: tres apartaments rurals, Garbí, Gregal i Xaloc, i una casa rural L'Arc de Polo. Totes d'ús no compartit. Situades en el nucli urbà del municipi de Vistabella del Maestrat.

Itinerantur oferix rutes per tota la província de Castelló i en totes elles les persones que els acompanyen gaudixen, observen, assaborixen i senten l'espai que se'ls convida a descobrir. Les rutes interpretatives solen ser circulars, eixint i arribant a un punt concret i accessible.

Persenda és una empresa de turisme actiu que permet gaudir al màxim del Parc Natural del Penyagolosa amb activitats de muntanya i naturalesa realitzades en l'àmbit del Parc i contornada.

Viunatura és una cooperativa de turisme actiu i esports d'aventura formada per un grup de professionals que oferixen activitats en el medi natural que utilitzen per a mostrar la immensa diversitat natural, geològica i històrica de les comarques l'interior de Castelló.

Gegantur és una empresa que es dedica a fer valdre el patrimoni natural i cultural dels pobles que envolten el Penyagolosa per mitjà de la realització de visites guiades, rutes interpretatives de senderisme i bicicleta de muntanya, i experiències agroalimentàries i culturals en l'àmbit del Parc Natural de Penyagolosa.

Durant el 2019 es va realitzar la Mostra del 3 de febrer en la Plaça de l'Ajuntament de València. Una fira a la qual van acudir 45 participants certificats amb la marca parcs naturals per part de les empreses i una gran afluència de públic.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

8. Inversions realitzades en 2019

BRIGADES PN	Base	% Coordinació	Subtotal	Impost 4%	Materials	TOTAL
	222.064,32€	7.936,81€	230.001,13€	9.200,05€	22859,86€	262.061,04€
EDUCADORS	Base	% Coordinació	Reforç+vacances	Impost 4%	Materials	
	69.921,60€	11.454,52€	2.020,21€	3.335,85€	620,87€	87.353,05€
ESTUDIS						
						9.872,00 €
SUBMINISTRES MANTENIMENT						
						2.651,86€
BRIGADA NATURA 2000						
						51.900,00€
TOTAL 2019						413.837,95€
PRESSUPOST 2018						298.911,44€
% Increment						38,45

* **Nota:** No s'inclouen les inversions computables a la Direcció Territorial de Castelló, com les inversions en matèria de: prevenció d'incendis, tractaments fitosanitaris contra plagues, Senda Verda (àrea d'acampada, àrees recreatives), grans reparacions en pistes forestals, etc.